

OHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1963 3

49096400109, 1/

Leto X.
števila 1 - 2

Ljubljana
1963

V S E B I N A

ČLANKI:

V. Kokole, Značaj procesa urbanizacijo Slovenije...	1
L. Gosar, Gospodarsko-politična stran vprašanja o lakoti na svetu	3
S. Košnik, Današnji položaj črncev v ZDA	6
S. Košnik, Preurediter reke Missouri . .	8
D. Radinja, Problematika o izhodišču univerzitetnega študija geografije na prvi stopnji.	10
I. Gams, Ekskurzija v Postojnsko jamo .	18

DROBNE NOVICE:

Jugoslovanska mornarica — Poljske luke — Svetovna proizvodnja nafte in jekla itd. (Stane Košnik) — Atlas avstralskih prirodnih bogastev (Lojze Gosar)	20
---	----

DRUŠTVENE VESTI:

Občni zbor Geografskega društva Slovenije (M. Pak) _____' . .	24
---	----

Slika na naslovni strani:

Trbovlje — sodobni urbanistični posegi v starem rudarskem naselju

GEOGRAFSKI OBZORNIK, časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo. Izhaja štirikrat letno. Izdaja Geografsko društvo Slovenije, Odsek za geografski pouk. Uredniški odbor: Francka Hafner, dr. Ivan Gams, dr. Svetozar Ilešič, dr. Vladimir Kokole, Polde Oblak, Mara Radinja, Uredila Mara Radinja.

Letna naročnina 400 dinarjev. Posamezna številka za naročnike 100 dinarjev. Naročajte in vplačujte na naslov: „Geografski obzornik“, Ljubljana, Aškerčeva ul. 12. Stev. tek. rač.: 600-14-603-72.

Za vsebino člankov so odgovorni avtorji sami.

Tiskala: Tiskarna Šolskih delavnic tehniških šol v Ljubljani.

Vladimir KokoIe

Značaj procesa urbanizacije Slovenije

Urbanizacija v najširšem pomenu besede je po drugi svetovni vojni zlasti intenzivno zajela Slovenijo. Vzroka za to sta revolucionarna sprememba družbene strukture in povečana industrializacija. To vse je tempo urbanizacije prav močno pospešilo. Ljudska revolucija je prinesla ustanovitev Socialistične republike Slovenije v okviru federativne Jugoslavije. Sledila je odprava kapitalističnega družbenega sistema v ključnih panogah gospodarstva. Nacionalizacija tujih podjetij, ki so imela v rokah znaten del našega gospodarstva, je ustavila odtok kapitala. Sledila je nacionalizacija vseh panog industrije, prometa in trgovine, ki je vzporedno s postopnim uvajanjem družbene proizvodnje v kmetijstvu omogočila povečano akumulacijo in vlaganje najprej v ključne objekte industrializacije, kasneje pa širjenje ekonomske dejavnosti sploh na vseh področjih in s tem večanje ekonomske baze za vse druge dejavnosti. Rast gospodarstva je dosegla tako stopnjo, da se je v tem pogledu Jugoslavija uvrstila med prve države na svetu. Nujna posledica tega razvoja je bila urbanizacija.

Značaj urbanizacije v njeni sedanji fazi je odraz izhodišča, odraz dosedanjega stanja in faktorjev, ki sedaj vplivajo na njen razvoj. Tu naj se omejimo predvsem na sedanji značaj procesa urbanizacije, na okoliščine, v katerih se odvija in s katerimi mora regionalno prostorsko planiranje pri svojem delu računati.

Katera so ključna vprašanja naše urbanizacije? Glavne tendence v razvoju urbanizacije z ozirom na faktorje, ki urbanizacijo pospešujejo ali tudi zavirajo, dalje tendence v fizičnem značaju urllanskih naselij in tendence v funkcionalnem značaju mest in končno tendence v strukturi omrežja mest.

PORAST ZAPOSLENIH V INDUSTRIJI IN RUDARSTVU DO VSEH PRERIVALCEV LR SLOVENIJE

V LETIH	1939	1946	1953	1959
Vsi preb.	1,144.298	1,300.000	1,514.971	1,577.266
Zaposleni v industriji	75.068	79.135	116.304	177.561
oó od vseh	6,56	6,08	7,67	11,26

Med faktorji, ki predvsem pospešujejo urbanizacijo, je poleg nekaterih drugih po številu manj pomembnih primarnih dejavnosti, na prvem mestu industrializacija (energetika, izkoriščanje rudnega in gozdnega bogastva). Industrializacija je na splošno pri nas najmočnejši faktor urbanizacije, saj predvsem ta ustvarja nova delovna mesta ne samo v svojem področju, marveč povzroča tudi potrebo po povečanju drugih dejavnosti (nekaterih obrti, prometa, trgovine, bančništva in drugih dejavnosti terciarnega sektorja gospodarstva). Podobno vpliva posredno na urbanizacijo tudi mehanizacija in pa modernizacija kmetijstva. (Zaradi raznih uslužnostnih storitev kot popravilo strojev in podobno). Najmočnejša je bila industrializacija v zadnjem obdobju v že prej obstoječih industrijskih centrih oziroma v industrijskih področjih. To pa predvsem zaradi tega, ker se je naslonila na že obstoječe rezerve kvalificirane delovne sile, na prometno odprtost teh področij in na že zgrajene komunalne in podobne naprave, ki se jih je posluževala. Disperzija industrije na čisto agrarna področja je manj značilna, kajti tudi nove industrije so se v teh področjih osredotočile v glavnem v že obstoječih urbanskih središčih. Samo tu in tam so zrasli novi industrijski obrati v kar povsem agrarnem ambientu.

Rast in koncentracija nebazičnih dejavnosti oziroma centralnih funkcij mest je zaradi ekonomičnosti poslovanja drugi faktor pospešene urbanizacije. Mnoge funkcije, včasih razpršene na številne majhne centre, se tam, kjer so dobre prometne zveze, koncentrirajo v večjih centrih, kjer morejo ekonomsko uspevati. Ta proces gre deloma vzporedno z industrializacijo, deloma pa neodvisno od nje (n. pr.: javna uprava, zdravstvo, socialno zavarovanje itd.). Isto velja tudi za nekatere specializirane službe pa tudi za specializirane oblike trgovine in obrti. Pospešena rast terciarnega sektorja (v najširšem smislu) zaradi splošnega družbenega in civilizacijskega napredka, ki pospešuje koncentracijo mnogih dejavnosti v večjih središčih, vpliva posredno tudi na porast komunalne dejavnosti zaradi povečanega števila prebivalstva v mestih.

Število naselij po velikosti in številu prebivalstva (I. 1953)

NASELJA	Stev. naselij	Štev. prebiv.	o/o prebiv.
do 50	1161	36.850	2,51 o/o
50—100	1328	98.650	6,72 o/o
100—150	925	114.147	7,78 o/o
150—200	656	114.590	7,81 o/o
200—250	463	103.477	7,05 o/o
250—300	340	93.490	6,37 o/o
300—400	414	144.187	9,83 o/o
400—500	219	96.188	6,55 o/o
500—1000	322	216.629	14,77 o/o
1000—2000	84	116.174	7,92 o/o
2000—5000	25	76.798	5,23 o/o
5000—20000	9	73.214	4,99 o/o
nad 20.000	2	182.031	12,41 o/o
e k u p a j	5962	1.466.425	100.00 o/o

VIR:

Osnovni statistični podatki po občinah LR Slovenije 1956, Zavod LRS za statistiko.

Deagrarizacija podeželja je v Sloveniji domala povsod zelo močna. Ze stoletja je imela Slovenija na vasi močan delež proletariata. Posestna struktura je namreč zelo neugodna.

STRUKTURA KMETIJSKIH GOSPODARSTEV LRS 1955 v o/o,

Do 2 ha	2—3 ha	3—5 ha	5—8 ha	nad 8 ha
21,3 o/o	10,4 o/o	17,6 o/o	16,5 o/o	34,2 o/o

Večina privatnih kmečkih obratov je razen pri minimalnem življenjskem standardu premajhna, da bi lahko preživljala vse knietsko prebivalstvo. Agrarna prenaseljenost je oelo pri obstoječi — na splošno še dokaj zaostali agrotehniki — permanenten pojav. Posledica prevlade majhne ali celo zelo majhne posesti je, da je celo vehk del „kmetijskega“ prebivalstva navezan na dodatno delo oziroma zaslužke izven kmetijske proizvodnje (ponekod dela v gozdu, zlasti v kraških in gorskih področjih, drugod dela v industriji, v bližini mest; ponekod je to hišna ali domača obrt — okolica Idrije in Ribnice, drugod sezonsko delo v gradbeništvu — Prekmurje). Takih „gospodarskih dvoživk“ je še vedno mnogo, kljub močni imigraciji v industrijske centre. Drugi val deagrarizacije je treba pričakovati s pospešeno mehanizacijo kmetijstva, ki je pred vrati. Domnevati smemo tedaj, da se bo depopulacija podeželja še nadaljevala oziroma da bodo rezervne delovne sile v agrarnih področjih obstajale nekaj časa tudi še v bodočnosti. Posledica deagrarizacije pa je seveda v urbanizaciji.

Promet in prometno omrežje bistveno vplivata na razvoj urbanizacije. Ne samo da omogočata iti pospešujeta rast ekonomske baze mest, marveč tudi direktno vplivata na širjenje mest, na rast

in razmestitev stanovanjskih hiš v okolici mest. Kakor po eni strani omogočata in pospešujeta koncentracijo raznih dejavnosti v večjih centrih (to je doslej storila zlasti železnica), tako po drugi strani omogočata in pospešujeta disperzijo bivališč urbanskega prebivalstva (to zlasti motorizacija, tako javni avtobusni promet kot še bolj osebna vozila). Posledica tega prometnega faktorja je tudi znatna urbanizacija v vsicer ožjem pasu ob vseh železniških progah, sredi sicer še povsem agrarnega ambienta. Predvsem se pozna to v okolici železniških postaj. Isto se bo pojavilo in se deloma že pojavlja v krajih ob vseh dalinjskih avto cestah.

Psihološka privlačnost mest se kaže v težnji prebivalstva, da živi v mestnem okolju. Pri nas je vlogo tega faktorja težko določiti, gotovo pa je zelo močan pri mladini na podeželju.

Ožji demografski razvoj vpliva na rast mestnega prebivalstva samo posredno, ker je že tako skromen in je v mestih tudi se manjši, zato se njihovo prebivalstvo množi predvsem z doseljevanjem iz agrarnih področij. Lastna reprodukcija prebivalstva v mestih je premajhna, da bi omogočala sama njihovo nadaljnjo rast.

Nekaj faktorjev pa je, ki proces urbanizacije tudi zavirajo. Sem smemo šteti predvsem stanovanjsko krizo v mestih, ki posredno sili prebivalstvo tudi k dnevnim emigracijam. To prebivalstvo iz okoliških področij je deloma navezano še na zemljo, kjer jim pomeni delno zaposlitev tudi pri kmetijskih opravilih dodaten vir zaslužka. Zaradi tega jih seveda preselitev v mesto ne zanima. Ta okoliščina predvsem zavira koncentracijo urbanskega prebivalstva v večjih mestih. Končno je tu še neugodno okolje nekaterih mestnih delov, ki zaradi neugodnih higienskih in drugih materialnih pogojev žene njihovo prebivalstvo v okolico mest. Vendar je pri nas prav ta faktor zaenkrat le malo pomemben. Pač pa možnost gradenj enodružinskih hiš samo izven strnjenege mestnega območja vzporedno z imotorizacijo lahko sproži selitev prebivalstva iz mesta v obmestna naselja.

Tendence v fizičnem značaju mest. Splošna značilnost prostorne rasti mest je, da obseg mestnih površin (onih, ki so izločene iz agrarne proizvodnje) dosti hitreje narašča, kot pa narašča število prebivalstva mest. Mestna naselja se širijo v okolico skoraj povsod nenačrtno. Iledka, so, ki imajo preštudirane urbanistične načrte in še redkeje jih tudi dosledno izvajajo. Poleg neenotnega širjenja mest iz dosedanje vec ali manj sklenjeno zazidane površine je zelo značilna urbanizacija bkoliških vasi, ki ne le po funkciji, temveč tudi v gradbeno arhitektonskem pogledu izgubljajo vaški značaj, ne da bi se v vsakem pogledu vključile v fizični organizem mesta. Dejansko postajajo nekaka „spalna naselja“, katerih prebivalstvo dela v mestih. Zaradi nesklenjene prostorne povezave z mestom pa v največ primerih nimajo ustreznih mestnih komunalnih naprav. Za večja mesta je zlasti značilna

«zidava ob vpadnih cestah še daleč stran od sicer klenjene zazidane mestne površine.

[Tendence v funkcijskem značaju mest. Ze omenjeni faktorji urbanizacije, predvsem seveda industrializacija, pred našimi očmi istveno spreminjajo strukturo naših mest. Določila povsod se je povečala industrijska funkcija obstoječih mest, ki so imela industrijo. Poleg tega pa se je industrijska funkcija razširila se naravnost drugih mest, zlasti manjših, ki so imela »slejš predvsem funkcijo drobnih regionalnih središč (trgovina, šolstvo, uprava, zdravstvo, kultura), na primer: Novo mesto, Murska Sobota, Ljubljana. V novejšem času industrijska funkcija zaradi krepitve terciarnega sektorja gospodarstva trati upada.

Lojze Gosar

Gospodarsko-politična stran vprašanja o lakoti na svetu

Stare civilizacije so imele zelo malo gospodarskih presežkov. Zato, pravi Kenneth Boulding, so težko obstajale ob izraziti neenakosti v razporeditvi bogastev. Te civilizacije so bile le otokiulture nad morjem revščine in suženjstva. V vsej zgodovini, do velikih tehničnih dosežkov našega časa, si ne bi mogli predstavljati družbe, kjer ne bi toliko večina ljudi živela v revščini.

Sedaj pa so naravne sile vprežene v masovno proizvodnjo, in še nikoli nismo bili tako blizu lakotnosti, da bi odpravili bedo in lakoto/Seveda bi bilo to potrebno ob boljšem upoštevanju naravnih pogojev poskrbeti za primernejšo porazdelitev naravnih bogastev.

V nekaterih razvitih deželah se je poljedelska proizvodnja že tako povečala, da včasih kar težko najde pot na tržišče, čeprav istočasno dve tretjini ljudi na svetu ne more zadovoljiti niti najnujnejših prehrambnih potreb. Visoka poljedelska proizvodnja v nekaterih deželah terja torej razširitev tržišča. To pa bi se dalo v celoti doseči le tako, a bi vključili v svetovno gospodarstvo vse neizvite dežele, katerih gospodarstvo poteka sedaj ven njegovega okvira. Če bi se kupna moč teh dežel primerno dvignila, bi postalo tudi gospodarstvo razvitih dežel stabilnejše, ker ga ne bi alno ogrožala nevarnost hiperprodukcije.

Marsikje še vedno prevladuje mnenje, da sta lakota in revščina znatnega dela ljudi neizogibni, di se, kakor da se sodobna miselnost vse preveč agiba k prepričanju, da je gospodarsko življenje eke vrsta igra, v kateri vedno eden izgubi, drugi a dobi. Borba za napredek bo morala premagati ilce napačne nazore, gospodarska znanost pa bo lorala poskrbeti za enakomernejšo razporeditev laginje na zemlji, drugače se me bo mogla otrestiti sdevka..znanost o človeški bedi".

Omrežje mest. V zvezi s spremembo funkcije mest in neenako rastjo posameznih urbanskih središč oziroma z nastankom novih se do neke mere spreminja tudi omrežje, zlasti pa še hierarhija mest.

Velenje se je na primer pojavilo kot glavno središče Šaleške doline namesto Šoštanja, Koper je prevzel vsaj del vloge Trsta za južnozahodni del Slovenije. Murska Sobota in Novo mesto pa postajata središče večjih regij, Ravne prevzemajo vsaj v nekaterih pogledih dosedanjo vlogo Slovenj Gradca in Dravograda. Dosedanje spremembe v značaju mest še niso sicer bistvene, nadaljnja industrializacija in urbanizacija pa bosta verjetno prinesli še mnogo novega.

Ni mogoče dvomiti, da bi znanost lahko veliko prispevala v borbi proti lakoti. Uspeh pa bi bil mnogo večji, če bi pri tem znanstveniki posvečali več pažnje biološkimi problemom. Do sedaj so se večinoma ukvarjali predvsem s fizikalnimi in kemičnimi pojavi, biološke raziskave pa so bile zapostavljene. Zato so tudi uspehi fizikalnih in kemičnih ved, v primeri z biološkimi veliko večji. Angleški znanstvenik Julian Huxley je rekel, da je iz svetovne statistike razvidno, da je bilo pet do šestkrat več raziskav v fizikalnih kot pa v bioloških znanostih.

V zadnjem stoletju so se, posebno na zapadu, vladajoči politični in gospodarski krogi omejevali predvsem na vprašanje o proizvodnji in pridobivanju gospodarskih dobrin. Mnogo premalo zanimanja pa so pokazali za človeške probleme, ki so s tem nujno zvezani. Človeka so večinoma obravnavali le kot element v proizvodnji, kot kolesce v gospodarskem stroju.

Do neke mere je bilo to tudi razumljivo; Fizikalne in kemične raziskave so namreč za industrijo in trgovino neposredno koristne, medtem ko zdravstvo, ki mu biološke raziskave izredno veliko pomagajo, ne ustvarja neposredno oprijemljivega dobička. Zato ni nič čudnega, če je bilo, na primer, v enem samem industrijskem laboratoriju v Angliji (Imperial Chemical Industries) leta 1940 zaposlenih v raziskovalnem kemijskem delu večje število ljudi, kot pa je bilo vseh biologov v raziskovalni službi v britanskem imperiju.

Vendar bi celo pri sedanjem pomanjkljivem znanju o pojavih v živem svetu in pri sedanji stopnji agrobiologije lahko izzvedli pravo revolucijo v proizvodnji hranil. Seveda bi bilo to mogoče le, če ne bi bilo gospodarskih in političnih sil, ki zavirajo velikopotezno uporabo znanstvenih izsledkov. Whitney Cross je ostro komentiral kako sedanje socialne razmere zadržujejo uporabo

znanosti v poljedelstvu: „Seveda vemo — pravi — kako bi lahko pridelali več hrane, Lahko pozgodimo nerodovitna pobočja in reguliramo odtok vode. Rodovitnost naših dobrih prsti lahko obdržimo ali jo celo izboljšamo. Lahko se naučimo namakati bogate suhe pokrajine, ne da bi jih uničili. Travo ali oelo drevje, ki more uspevati na revnejših tleh, lahko predelamo v hranljive snovi, z radioaktivnimi snovmi lahko pospešujemo rast, z bakteriološkimi in kemičnimi sredstvi pa lahko hitreje napravimo prst spet rodovitno. Bolje lahko izkoriščamo morje ali pa napravimo iz obalnih področij rodovitna polja; prav tako lahko premagamo različne težave v tropskem in polarnem poljedelstvu. Cenejša in obilnejša nuklearna energija lahko omogoči gospodarske načrte, ki se sedaj zde neizvedljivi.“

Vsi taki izgledi pa so vendar odvisni od velikanskega „če“. Recimo, da bi znanost rešila vsa navedena in podobna vprašanja. Kljub temu bi ostalo pereče vprašanje, kako naj bi v kratkem času naučili večino poljedelcev razumnega kmetovanja. Kako naj bi industrialce pripravili do tega, da ne bi zastopali samo sebičnih interesov? To j'2 glavni problem. V teh rečeh pa nalete še tako veliki uspehi znanosti le prevečkrat na skoraj nepremagljive težave.“

Dr. Vannevar Bush pravi, da je poglobljena težava v tem, kako doseči, da bomo znanstvene izsledke pri obstoječih razmerah v svetu smotrno uporabili. To ni naloga fizikov, kemikov ali pa biologov ampak sociologov in praktičnih politikov. Skratka, ni dovolj, da proizvajamo več hrane, marveč je prav tako važno, da postane gospodarsko dostopna vsem ljudem, ki jo potrebujejo. Če ni primerne distribucije in primerno povečane potrošnje sploh, so pri današnjem stanju agrotehnike poljedelski presežki skoraj neizogibni, tako da imamo opraviti kar z dvojnimi problemi, namreč s problemom prevelike proizvodnje in pa premajhne potrošnje.

Učinkovita prehrabena politika bo morala smotrno urejati tako proizvodnjo kot distribucijo in to oboje v svetovnem merilu. Največji uspeh bi bil, če bi vkljub vsem carinskim zaporam, gospodarskim blokom in vkljub gospodarski avtarkiji dosegli, da bi se potrošnja hrane mednarodno izravnala.

Narodi in skupine ljudi stradajo redno v deželah in krajih z nizko produktivnostjo. Nizka produktivnost je poglobljena ovira, da ljudje ne dobe dovolj potrebne hrane. Zato je potrebno zvišati produktivnost povsod tam, kjer žive ljudje na meji lakote in jih z gospodarskim napredkom vključiti v svetovno gospodarstvo. Seveda je tako povečanje produktivnosti odvisno od mnogih reči, ena najvažnejših pa je vrsta ali tip gospodarskega sistema v katerega so ljudje vključeni. Nekateri gospodarski sistemi (na primer kolonialni), že sami po sebi predpostavljajo izredno nizko proizvodnost, daleč pod normalnimi minimalnimi potrebami. Dokler bodo obstajali taki

načini gospodarjenja, bo lakota se vedno breme človeštva kljub vsej borbi proti njej.

Tako imenovano „kolonialno gospodarstvo“, ki v njem industrijske dežele poceni dobivajo potrebne surovine in na ta način uspevajo, pomenijo obliko gospodarskega izkoriščanja, ki se nikakor ne sklada s posvetno gospodarsko bilanco. Kolonialne dežele so namreč največja področja nedohranjenosti. To velja enako za politične kolonije, kot na primer v Afriki, kakor tudi za gospodarske kolonije, kot so na primer Kitajska ali večji del Latinske Amerike, ki proizvajajo surovine za evropsko in ameriško industrijo.

Brez bistvene spremembe v kolonialni politiki, ki bi omogočila, da bi nerazvite dežele lahko proizvajale dovolj za svoje potrebe, je težko upati na hitro rešitev vprašanja lakote. Bazmere se ne bodo izboljšale, dokler bodo te dežele morale vlagati vse sile v proizvodnjo surovin za izvoz. Svetovno gospodarstvo skuša namreč posledno zmanjšati vrednost njihovega dela v korist industrijskim dobičkom. Zato se dežele, ki so v zadnjem času postale politično neodvisne, še vedno niso rešile kolonialne gospodarske strukture. Tako mora na primer tovarniški delavec v Kolumbiji delati štiri ure za isto količino kave, ki si jo delavec v ZDA lahko kupi z enournim zaslužkom. In vendar je Kolumbija med največjimi proizvajalci kave.

Gospodarstvo nerazvitih dežel sloni večinoma na prav majhnem številu, včasih samo na enem ali dveh proizvodih, katerih cene določajo druge visoko razvite (matične) dežele. Istočasno pa morajo nerazvite dežele uvažati velike količine industrijskih proizvodov po ceni, ki jo prav tako določajo industrijske države. Posledica tega je, da si narodi gospodarsko nerazvitih držav ne morejo pomagati iz revščine, dokler se ne rešijo kolonialnega gospodarskega sistema. Šele potem lahko proizvajajo dovolj, da jim ni treba trpeti lakote. Nužen pogoj za to pa je, da se oprimejo proizvodnje različnega blaga in pa da svojih surovin ne prodajajo pod ceno, marveč jih sami že doma predelajo. Tako vidimo, da se to vprašanje ne da rešiti preprosto s tem, da skušamo povečati produktivnost posameznika in tako pomnožiti proizvodnjo določenih artiklov. Gre za to, kako doseči, da se cene surovin ne bi določale samo z vidika kupca, marveč se morajo ravnati tudi po življenjskih stroških njihovih proizvajalcev. Gotovo je povečanje produktivnosti osnovno vprašanje, vendar bi morah pri njegovem reševanju bolj upoštevati tudi človeka.

Zanimiv primer je Venezuela, kjer je proizvodnja petroleja med največjimi na svetu. Kljub temu pa tudi v tej deželi primanjkuje hrane. Preden se je v Venezueli pričela proizvodnja petroleja na veliko, so tamkaj proizvajali meso in koruzo in se razmeroma dobro hranili. Sedaj pa morajo po besedah Bicapda Ortiza za to, da ljudje ne bi stradali, letno uvoziti 200.000 ton mesa, 1.000.000 ton mleka, 50 tisoč ton sira, 50 tisoč ton masla, 200 tisoč ton vrtnin, 75 tisoč ton riža,

40 tisoč ton koruze, 50 tisoč ton sočivja in 60 tisoč ton maščob. Za ta uvoz izdajajo vse navidezno bogastvo, ki ga prinaša petrolej, ljudje pa še vedno nimajo dovolj hrane.

* * *

Ko so leta 1943 delegati Združenih narodov v Hot Springsu načeli vprašanje o zvišanju življenjskega in prehrabnega nivoja nerazvitih dežel, se verjetno niso popolnoma zavedali, kako kompleksnih problemov so se lotili. Za reševanje teh vprašanj v svetovnem merilu so ustanovili posebno „Organizacijo za prehrano in poljedelstvo (FAO). Ko pa je bilo treba sestaviti za ta organ učinkovit program, se je brž pokazalo, kako težko, skoraj nemogoče je to storiti. Leta 1946 je Lord Orr, generalni direktor FAO, predložil Združenim narodom, naj bi ustanovili Svetovni prehrabeni biro, ki bi nudil finančna in tehnična sredstva, ki bi omogočila, da bi na mesto sedanjega splošnega pomanjkanja stopilo zadostno povpraševanje na svetovnih tržiščih. Dolžnost tega organa naj bi bila kontrolirati svetovno prehrabno gospodarstvo, stabilizirati oene živilskih potrebščin, kupovati in prodajati živila na svetovnih trgih, ustanavljati prehrabne rezerve in dodeljevati poljedelske presežke področjem, ki jih najbolj potrebujejo. Zal pa ta predlog nikoli ni bil sprejet. Organizacija FAO se je morala omejiti na funkcije nekakega svetovnega svetovalnega organa, ki se bavi z vsem kar se tiče proizvodnje, razdeljevanja in potrošnje hrane.

Ker FAO ni mogla v polni meri izvrševati te svoje naloge, so se pojavljali novi predlogi za ojačanje njene dejavnosti v svetovni gospodarski politiki.

Nevarnost hiperprodukcije glede na svetovna potrošna tržišča (seveda ne glede na dejansko potrebo), se je vidno pojavila koncem leta 1948. Zato je junija 1949 FAO sklicala poseben svet strokovnjakov, ki naj bi sestavili načrt za ustrezno akcijo v svetovnem merilu. Vodstvo organizacije FAO je skrbelo, ker so po razcvitu ameriškega poljedelstva med vojno in v prvih povojnih letih, pričele cene poljedelskih produktov padati, tako da je bil kmetijski dohodek leta 1949 za 10% nižji kot v prejšnjem letu. Ko je svet strokovnjakov proučil vsa vprašanja, je predložil, naj bi ustanovili neke vrste mednarodno klirinško banko (International Commodity Clearinghouse) za življenjske potrebščine, ki bi kontrolirala nakup in razdeljevanje hrane. Svoj predlog so utemeljili takole: „Ta predlog podajamo zaradi poljedelskih presežkov, ki se ne bi smeli nikdar pojaviti, če bi pravočasno storili potrebne ukrepe. Če naj bi bili ti ukrepi učinkoviti, bi morali biti mednarodni. Vlade posameznih držav lahko regulirajo kmetijske cene in proizvodnjo, vendar pa to ni dovolj. Skušnja je pokazala, da lahko postane poljedelski nacionalizem še bolj uničujoč kot pa druge oblike gospodarskega nacionalizma. Predlagamo, naj se ustanovi mednarodni posvetovalni organ, ki bo vzajemno nastopal na tržiščih, tako

da bi lahko narodi skupno nastopali proti skupnim sovražnikom človeštva: revščini, boleznim in lakoti, namesto da posamezne dežele napadajo blagostanje drugih dežel v neuspešni samoobrambi.“ Končni cilj naj bi bil omogočiti vsestransko izrabo svetovnih bogastev, gospodarsko integracijo vseh narodov in izboljšanje življenjskega standarda človeštva v celoti.

To bi najlažje dosegli, če bi s primernim pospeševanjem razvoja najbolj zaostalih področij na svetu znižali gospodarsko in socialno neenakost na najnižjo mero. Svetovna prehrabna politika pomeni torej tehnično pomoč zaostalim področjem za gospodarski napredek. Taka tehnična pomoč pa naj ne bi bila omejena samo na dajanje sredstev in druge ukrepe za učinkovitejše in dobičkanosnejše proizvodnje surovin, ki jih sedaj pridobivajo kolonialne dežele. Prilagojena bi morala biti posebnostim vsake dežele in naj bi stremela za vsestranskim razvojem njenih prirodnih bogastev v občo klorist. Primerna tehnična pomoč bi pomenila racionalno in znanstveno izrabo zemlje, obnovo izčrpane zemlje, industrijsko predelavo lokalnih proizvodov, načrte za elektrifikacijo, namakanje in transport, v kratkem vse, kar bi ta področja rešilo gospodarskega kolonializma. Taka dejavnost v primerni obliki bi pomenila gospodarsko osvoboditev zaostalih področij in njih spremembo v področja visoke produktivnosti in polne zaposlitve v razvijajočem se svetovnem gospodarstvu.

Ko se bodo sedanja nerazvita kolonialna področja razvila v velika potrošna središča, bodo pa lahko izdatno prispevala k utrditvi bolj uravnoteženega gospodarstva s tem, da bodo absorbiral določene presežke iz visoko razvitih področij.

Latinska Amerika, Afrika in Daljnji vzhod so velika potencialna tržišča, ki ise bodo uspešno vključila v svetovno gospodarstvo, kakor hitro bodo njihovi prebivalci primerno hranjeni. To je namreč prvi pogoj, da bodo lahko sami proizvajali dovolj za dosego življenjskega standarda, kakršen bi ustrezal tehničnim možnostim sedanje dobe. Gospodarska varnost in procvit celega sveta sta v največji meri odvisna od izboljšanja življenjskih pogojev v področjih, kjer sedaj vladata lakota in beda. Ko ljudje ne bodo živeli v skrajnem pomanjkanju, marveč se bodo lahko vsi primerno hranili, se bo brez dvoma naglo izvršila prepotrebna sprememba socialne strukture v svetu. S tem, da bo primerna prehrana dosegljiva za vse, bo pri ljudeh tudi veliko več zdravja in občutka varnosti. Bolezen in strah pa sta slabosti, ki hudo tareta današnjo civilizacijo.

Gospodarska škoda, ki jo povzročajo bolezni celo v najbolj razvitih deželah, je velika. Se neprimerno večja pa je škoda, ki jo povzročajo bolezni v najbolj zaostalih področjih sveta. S primerno prehrano bi to škodo lahko v mnogih delih sveta znatno omejili, ker pri stalno pomanjkljivi prehrani že lažje bolezni človeka onespobijo za delo.

Z modernimi tehničnimi sredstvi bodo Končno uničili malarijo oziroma komarje, ki jo prenašajo. Po podatkih Svetovne Zdravstvene Organizacije (WHO) ima malarijo kakih 300 milijonov ljudi. Oe bi uničili malarijo, bi torej v kratkem ti ljudje, ki so prej le živetarili, postali popolnoma sposobni za delo.

* * *

Nekateri skušajo pojasniti dekadenco našega časa, kot postopno zmanjševanje števila ljudi, ki bi bili zmožni nositi veliko težo kulture. To pripisujejo biološkemu in psihološkemu propadanju človeka, njegovemu pomanjkanju moči in poguma, da bi bil kos socialni stvarnosti.

Ko bi bilo vprašanje pomanjkljive prehrane rešeno, bi bih tudi populacijski problemi vsaj v glavnem rešeni in gostota naseljenosti po posameznih pokrajinah bi boljje ustrezala kulturnim možnostim življenja. Rešitev populacijskih problemov torej ni v neomaltuzijanskih nasvetih za Zmanjšanje števila prebivalstva, pač pa v tem, da bi se delovna produktivnost povsod povečala. Lakota in beda nista posledica prevelikega števila ljudi na svetu, pač pa je, kot pravi Josue de Castro, preobljudenost posledica lakote.

* * *

Po Josue de Castro: The geography of hunger; Boston, 1952.

Stane Košnik

Današnji položaj črncev v ZDA

Prvenstveno nas zanima javno mnenje najrazličnejših slojev Amerikancev po vseh delih države. Najrazličnejše ankete po šolah, tovarnah in uradih so pokazale, da ljudje različno mislijo o uvedbi in izvajanju popolne enakopravnosti med belim in črnim prebivalstvom.

Največje razlike so med Severom in Jugom. To seveda zato, ker je bilo suženjstvo razvito na plantažah Juga že od 17. in 18. stoletja dalje. Južnim farmerjem so črnici delali kot suženjska delovna sila, toda v državljanski vojni so dobili Samostojnost in svobodo. Vseeno pa danes po sto letih postopajo z njimi kot z drugorazrednimi državljani. Zgodovinsko jedro tega sovraštva vidi švedski profesor Gunar Mipdal, ki je najbolje opisal problem ameriških črncev, v njih nasilni osvoboditvi in v podelitvi črncem tiste zemlje, ki so jo prej obdelovali za gospodarja. (V Južni Ameriki ni rasne diskriminacije zato, ker je proces k enakopravnosti organsko napredoval.) Seveda to farmerjem ni bilo prav in sovraštvo se je podedovalo do današnjih dni. Leta 1865 je pa Kongres sprejel ustavni amandma (spreminjevalni predlog), s katerim je ukinit suženjstvo. Tri leta kasneje so izdali dopolnilni predlog, ki prepoveduje kršitev državljskih pravic, leta 1870 pa drugega, ki določa, da imajo vsi državljani ZDA, ne glede na raso, barvo in veroizpoved, volilno pravico. Zemlja je kmalu prešla v roke belcev, ki so jo spet pokupili, in črnici so jo še naprej obdelovali tako, kot pred državljansko vojno. Začelo pa se je tudi maščevanje, in „linčanje“ je bilo včasih dnevni pojav. Ta mržnja do črncev je se danes najbolj živa ravno na Jugu, kjer nimajo istih pravic kot belci. Živijo ločeno od belcev in »e ne mešajo z njimi. Njihova stanovanja so v glavnem bedna, otroci hodijo v posebne šole, ki v vseh pogledih zaostajajo za šolami belcev. Le redkemu črncu je luspelo vriniti se v sodstvo ali višjo državno službo. Res je, da so v marsikateri Južni državi dobili več pravic, toda še veliko manjka, da bodo enake onim v Severnih državah.

Na Severu jih je manj. Doseljevali so se počasi zaradi nasilja belcev in se vključevali v tovarne, ki so potrebovale vedno nove delavce. Seveda pa tudi tukaj živijo v posameznih četrtih ločeno od belcev. Razvijajo pa se hitreje zaradi večjih demokratskih pravic. Tukaj je že veliko zdravnikov, univerzitetnih profesorjev, profesorjev, sodnikov itd. Dokazali so, da so tudi v intelektualnih sposobnostih enakopravni belcem.

Kljub vsemu temu so črnici v ZDA manjšina, proti kateri vrše ostali Američani rasno diskriminacijo (colour line). Cilj večine črncev je ta, da postanejo enakopravni državljani. Ze veliki črnski pisatelj R. Wright je dejal: „Najprej sem človek in šele potem črnc!“

Zato se tudi Kongres stalno prizadeva (posebno v letu 1960), da bi že enkrat določil program, s katerim bi rešili to vprašanje in dali tej manjšini popolne pravice kot enakopravnim državljanom ZDA. Zato so se ponovno zbrali pred meseci predstavniki sedemnajstih držav ZDA, visoki funkcionarji zunanjega ministrstva, pravosodnega ministrstva in Rele hiše, ter proučili ukrepe, ki bi jih bilo morda treba sprejeti za preprečitev ponovnih napadov na to manjšino. Sklenili so, da mora vsak guverner imenovati posebnega agenta za zvezo med njegovo državo in pa zunanjim ministrstvom, da sprejme potrebne ukrepe za zavarovanje omenjenih diplomatov, kadar zapustijo Washington.

Ze omenjene ankete so pokazale različna gledišča glede sožitja obeh ras. Različna mnenja pa zasledimo že pri črncih samih, pri belcih in pri prebivalcih Juga.

1. Mnenje Juga. Na Jugu države je največ črncev, in kakor smo že rekli, je tudi najbolj razvita rasna diskriminacija. Poleg tega moramo upoštevati, da je Jug slabše razvit kot Sever in da živijo tam poleg revnih črncev tudi revni belci. Na drugi strani pa imamo zopet bogate belce in bogate črnce. Razumljivo je, da so zato v mišljenju o enakosti velike razlike.

a) Ena skupina prebivalcev je odločno proti vsaki integraciji in nastopa celo s silo, da bi rešila to vprašanje. Od časa do časa se pojavljajo ostri in nečloveški izpadi po cestah in v javnih prostorih. Taki izpadi so namenjeni ljudem črne polti. Taka skupina belcev preprečuje reden pouk, napade črnca, če je slučajno zašel v prostor, namenjen „samo belcu“, in tudi smrtni slučaj iniso redki. Zgodilo se je celo, da so polili črnca z bencinom in ga zažgali. Primerov, ko so ga obe-sili, pa bi lahko našteali celo vrsto.

b) Velik del farmerjev je sicer proti ukinitvi rasnega razlikovanja, ta je proti sili. To hočejo doseči na miren način z glasovanjem. Oni trdijo, da Vrhovno sodišče nima pravice vmešavati se v posamezne države.

c) Naslednja skupina je tudi proti enakopravnosti. To so bolj razgledani ljudje in so prepričani, da bo do tega nekoč prišlo in zato tudi ne nasprotujejo za vsako ceno. Pravijo, da gre ves razvoj v tako smer, da bo še nekoč prišlo do integracije. To trdijo zato, ker je bilo pred leti še veliko ljudi, ki so hoteli diskriminacijo, pa so danes nasprotnega mnenja, saj so njihovi otroci v šoli skupaj s črnskimi in še „kar gre“.

d) Zadnja skupina, ki pa je še slabotna, se iz dneva v dan krepi, so beli izobraženci. Ta inteligenca si na vse mogoče načine prizadeva najti pravo pot do sožitja. Njena pot ni lahka. Zavedati se moramo namreč, da vladajo tod trdne tradicije, ki jih ni mogoče v kratkem času odpraviti. Poleg tega je še v manjšini. Ko bo ta skupina nekoliko večja, bo tudi njeno pozitivno delovanje kronano z večjim uspehom.

2. Mnenje severa. Na severu so belci v veliki večini. Črnici so ee pričeli naseljevati semkaj zaradi terorja na Jugu. Tovarnarji so jih radi najemali kot poceni delovno silo. Ne smemo pa pozabiti, da se je industrija na Severu veliko hitreje razvijala kot m Jugu. Zato je tudi rabila veliko delavcev. Tu imajo črnici nekaj več pravic kot drugod, toda še vseeno stanujejo v posebnih četrtih. Ker je sever bolj industrijski in ker je tudi inteligenčni nivo višji, je tudi mržnja do črne rase manj razvia. Važno dejstvo je še to, da tukaj suženjstvo ni bilo razvito, in ni prišlo do nasilne osvoboditve črncev.

a) Najmanjša skupina ljudi je za popolno diskriminacijo. Res pa je, da ima vedno manj privržencev.

b) Velik del prebivalstva je proti segregaciji in tudi javno zastopa svoje prepričanje. Sem sodijo ljudje na visokih položajih, verski voditelji, inte-

ligenca na splošno in še mnogo predstavnikov najrazličnejših slojev belcev. Ti pravijo, da je njihovo mnenje pravilno že zato, ker napredno človeštvo nikakor ne more in ne sme dopustiti, da bi se delale razlike. Ti časi so minili in tisti, ki jih zagovarjajo, so kaj klavrna podoba novega in naprednega časa. I

c) En del še vredno „potihem“ razmišlja o tem rasnem razlikovanju, toda tega noče pokazati v javnosti, ker se mu zdi nemoralno. Najbrž pa bo tudi ta kmalu spremenil mnenje v korist črncev.

3. Mnenje črncev. Črnici so po ZDA ne- enakomerno razporejeni. Največ jih je na Jugu, manj na Severu in najmanj na Zapadu, kamor so ee pričeli naseljevati šele v zadnjih petdesetih letih. Pri Vseh je miselnost, da so Amerikanci, kakor vsi ostali prebivalci, vsak dan močnejša. Hočejo in želijo postati popolnoma enakopravni državljani Zedinjenih držav Amerike.

a) Največji ekstremisti so za popolno samostojnost. Organizirani so v posebnem klubu, ki hoče voditi diskriminacijo proti belcem. Teh je seveda malo (nekaj deset tisoč), in ne morejo prodreti med ostale. Lahko celo trdimo, da jih je pa vedno manj.

b) Se manjša je skupina, organizirana v posebni protibelški organizaciji, ki ima približno ista načela kakor zgornja: črnici ne smejo imeti nič skupnega z belci. Tudi teh je vedno manj.

c) Ostali, (kar je skoraj vse črnsko prebivalstvo), pa zagovarjajo sistem sožitja. Želijo, da se ukine colour line in da postanejo državljani kakor vsi drugi. Tem črncom, ki niso organizirani kakor prvi dve skupini, pomagati dve organizaciji, katerih glavni namen je čim hitreje premostiti prepada, ki vlada med rasama.

Tako smo videli, da imajo ljudje na ozemlju ZDA, glede črnkega vprašanja, različno miselnost. Vsa pa izvira iz tradicije, ki je stara že sto let in več. Po mnenju nekaterih strokovnjakov za to vprašanje, bi s skrajnimi napori uspelo rešiti politiko rasne diskriminacije v tem stoletju.

VIRI:

Rudolf Blum: Amerika in njen narod, Beograd 1954.

Rudolf Blum: Zemlje i narodi Latinske Amerike, Beograd 1955.

Pregled, jan. 1961.

S. Ilešič: Gospodarska geografija Amerike, Ljubljana 1952.

Razgovori in beleške z ameriškimi Slovenci.

Preureditev reke Missouri

Amerikanci so že desetletja poznani kot graditelji ogromnih objektov, pomembnih za (njihov.) gospodarstvo. V mislih imamo gradnjo velikih tovarn, pristanišč, jezov, preurejanje rek v hidroenergetske, namakalne, plovbene in osuševalne namene. Poznane so nam že regulacije stotine in tisoči kilometrov rek in rečnih strug. Poznana je gradnja ogromnih jezov in s tem v zvezi možnost pridobivanja električne energije, namakanje plodne zemlje, plovba itd. Spomnimo se samo na Grand Coulee Dam na reki Kolumbiji, kjer so pridobili okoli dva milijona kilovatov energije in še možnost namakanja 4500 km² plodne zemlje. Ali pa Boulder Dam na reki Kolorado, ki so ga preimenovali v Hoover Dam. Jez je 220 m visok in zajezi toliko vode, da more namakati 10.000 kvadratnih kilometrov plodne zemlje. Pridobili so energije za poldrug milijon kilovatov. Skupaj s Kanado so se lotili preureditve Reke sv. Lovrenca (vemo, da je rečni režim zelo uravnotežen) in ustvarili novo plovno pot z Atlantskega oceana daleč v notranjost celine. Nadalje je poznan primer velikopotezne preureditve reke Tennessee ali TVA (Tennessee Valley Authority). Projekt so pričeli graditi po letu 1933 na pobudo Franklina Roosevelta (New Deal). To je bilo eno prvih večjih regionalnih planiranj pod vodstvom države. Uspeli so rešiti vprašanje plodne zemlje, namakanja in osuševanja hkrati, pridobili ogromno električne energije in na koncu omogočili plovbi desetkratno povečanje. Ravno tako velikopotezno so se lotili načrtov in izvedbe reguliranja vodovja Missourija (Missouri Valley Authority). Vse to je v zvezi z regulacijo celotnega Missisipijskega porečja. Preureditev bi izboljšala pogoje za agrikulturo v vsem velikem nižavju in še izpopolnila plovno omrežje ter močno prispevala k hidroenergetski proizvodnji Zedinjenih držav Amerike. Tukaj bomo govorili še o regulaciji Missisipijskega pritoka Missouri.

Reka izvira v Skalnih gorah s tremi pritoki. Dolga je 4700 km. (do izliva v Mississippi). Tok reke spravljajo v zvezo z poledenitvami. Kontinentalni ledenik je namreč segal do rek Ohio in Missouri in reka si je ob robu vrezala strugo. Gornji tok ima nivalni režim z viškom v juniju in zelo nizko zimsko vodo. Spodnji tok pa ima dva viška. Prvega v aprilu zaradi taljenja snega, drugega pa v juliju zaradi močnih padavin v obliki dežja. Reka teče po ozkih soteskah, kjer ruši bregove, ima polno slapov, brzic in kotlin (ostanek ledene dobe), potem pa preide v obsežne predele, ki so ravni, brez visokih bregov in še v geološkem in petrografskem smislu iz mehkih kamenin, ki omogočajo odnašanje in spreminjanje rečne struge. Zlasti v deževnih mesecih in letih so nevarnosti poplav in odnašanja velike. In kadar so pogoji taki, odnaša plodno zemljo posejano z žitaricami. Ako so leta sušna, prav tako

trpita pridelek in ljudje. Ni še dolgo tega, ko so se morali izseliti sto tisoči v take pokrajine, kjer jim je bil obstoj zagotovljen. Zato je jasno, da je začela država razmišljati, kako bi ukrotila reko in jo v pregledno lastno gospodarstvo.

Vemo, da živi v dolini te reke ena petina vsega prebivalstva Združenih držav Amerike. Če bi reko preuredili, bi jih živelo lahko neprimerno več. Iz računov se vidi, da bi lahko namakali 1.600.000 ha zemljišča, kar je doslej največja površina na svetu. Samo kot primer naj navedemo, da bodo Egipčani z novim namakalnim jezem namakali 900.000 ha plodne zemlje. Seveda bi s preureditvijo dosegli še druge uspehe. Tako bi letno proizvajali 13 milijard kilovatov električne energije, podaljšali bi plovne kanale za preko 1000 km, lahko bi kontrolirali poplave v deževnih dobah in namakali v sušnih, saj se bo za jezovi čez leto nabralo ogromno vode. Geološka zgradba priča, tla je v okolici dosti najrazličnejših rudnin, potrebnih ameriški industriji (nafta, uran, antracit, lignit, mangan, fostati itd.), potem obsežni gozdovi z uporabnim lesom in še mnogo drugega, kar bi vse z najmanjšimi težavami in stroški eksploatirali, če bi imeli v bližini tako ugodno plovno pot, veliko energetsko osnovo in obsežno tržišče, ki bi privabilo ljudi zopet nazaj. Ogromne količine električne energije in rudnin bi ob sami reki omogočile gradnjo industrijskih objektov. In res so se najrazličnejši tovarnarji vseh Združenih držav Amerike začeli zanimati za te predele. Sem hočejo prenesti svoje obrate, ali pa zgraditi nove ker si obetajo večji zaslužek, saj bodo proizvodni stroški precej nižji od dosedanjih.

Kadar na primer nastopajo suše, je v nevarnosti celoten pridelek ZDA, kajti dolina prispeva h gospodarstvu eno tretjino pšenice in sladkorne pese, četrtno koruze in ovsa in malo manj od polovice ječmena, vži in lanu. Vedeti moramo, da se ravno preko obeh rek razprostira znameniti Corn Belt ali področje koruze in mesne živinoreje, ki se vriva med Nhead Belt ali pas pšenice. Z umetnim namakanjem bi se samo pridelek pšenice dvakrat povečal.

Čisto jasno je, da so strokovnjaki že desetletja razmišljali, kako bi ukrotili prirodo. Pa ne samo strokovnjaki, tudi preprosti ljudje, ki so vsako leto trepetali pred morebitnimi klimatskimi neugodami. To so ravno predeli, preko katerih poteka stoti poldnevnik ali, kakor ga imenujejo, „mrtva črta“. Padavin je ravno toliko, da komaj zadoščajo za poljedelstvo brez umetnega namakanja. Poleg tega pada dež zelo neenakomerno in neravno, največ poleti (kar je splošna značilnost kontinentalnega podnebja). Vedno boljši tehniki in pogostim sušam ter poplavam se morajo ljudje zahvaliti, da je Kongres odobril načrt o preureditvi reke Missouri. Ko pa je že Boosevelt leta

1944 podprl ta načrt, so že bili položeni temelji za gradnjo verjetno največjega projekta, kar ga je gradilo človeštvo (saj kar se tiče regulacije voda), vrednega milijarde dolarjev. Vsi so se prav doliro zavedali, da tega gigantskega dela ni mogoče izvršiti v nekaj letih, ampak v nekaj desetletjih. Danes, ko to pišemo, so opravili že skoraj 70 odstotkov vseh del. Poleg deset in desettisočev delavcev sodelujejo še inženirji, geologi, geografi (ki so sis posebno dobro obnesli), tehniki, elektronehaniki, specialisti za vodenje težkih strojev in še mnogo drugih. Vsi strokovnjaki skupaj so zmogli to, kar ni doslej še nikomur uspelo. Skonstruirali so nove stroje za kopanje, nakladanje in prevažanje materiala. Samo velika lopata izkoplje dnevno 84.000 ton zemlje. Posebni kamioni pa prevažajo na desetine ton materiala tja, kjer je potreben. Zato tudi dela hitreje napredujejo kot so pričakovali.

Vzporedno z deli se že spreminja način življenja. Nastala so nova mesta, manjša pa so poštah pravi velikani. Zgradili so že nove industrijske objekte za predelavo sladkorne pese, konzerviranje sadja, zelenjave, mesa, masla, sira itd. Nastalo je na stotine novih farm, ki niso več v nevarnosti pred sušo ali poplavo. Sem se dosejajo ljudje iz širše okolice in še marsikateri odsejane, ki se je bil nekoč odselil, se je vrnil in obdeluje novo zemljo. Vsak dobro ve, da je letni donos farme večji za najmanj 30 odstotkov.

Strugo reke regulirajo in jo hočejo usposobiti za čim varnejšo plovbo. Za malo plovbo so že zdavnaj preuredili Missouri od izliva do Omaha. Sedaj pa na novo preurejajo do Sioux Cityja. Tukaj ne bo jezov in akumulacijskih jezer. Reka bo popolnoma prosta vsega, kar bi oviralo plovbo. Kjer so bili veliki meandri, so jih že prekopali in tako skrajšali pot, poleg tega pa so se še izognili nevarnemu obračanju z ladjami. Da bi bile obale črni trdnjše in odporne proti rušenju, so jih obložili s (kamenjem ali betonskimi škarpami. Na ta način se moč reke ne troši za rušenje bregov ampak za poglabljanje knala samega. Do danes so že toliko zregulirali strugo, da je plovba popolnoma varna in lahka. Plovna pot bo v celoti 1200 km dolga in okoli 200 m široka. Samo zadnjih deset let je rečni promet na tem sektorju narasel za blizu desetkrat in znaša okoli pol milijona ton letno. Da se je tonaža za toliko povečala, je seveda vzrok dovoz in odvoz surovin ter končnih izdelkov. Samo za Omaha v Nebraski navajajo, da so v industrijo vložili več kot 130 milijard dolarjev kapitala. Strokovnjaki pa so že izračunali, koliko blaga bo mogoče prepeljati, ko bo reka dokončno urejena in ko bodo dograjene nove rečne ladje in vlačilci. Pravijo, da bo mogoče prepeljati preko 3.500.000 ton blaga letno. To številko bodo predvidoma dosegli čez 20 let.

Plovba po reki je bila važna že v dobi raziskovanj vse do srede 19. stoletja. Ravno tako je odlično služila za naseljevanje severnoameriške notranjosti. Končno je dobila važno vlogo prav v samem gospodarstvu. To posebno zato, ker teo

v mnogih odsekih od zahoda proti vzhodu in tako omogoča prodiranje ameriškega gospodarstva v slabše razvite predele. Spomnimo se samo na nekatere reke, ki tečejo od severa proti jugu in so izgubile svoj gospodarski pomen, kajti gospodarska ekspanzija je potekala v smeri vzhoda. In ko so še zgradili železnice v tej smeri, so reke skoraj prešle v pozabo. Seveda je danes stvar drugačna zaradi večje razvitosti tako južnih kot severnih predelov, ki lahko trgujejo med seboj. Na vsak način pa imajo največjo veljavo tisti vodni tokovi, ki so obrnjeni v vzporedniški smeri.

Kaj vse so morali Američani zgraditi, predno so pokorili reko? Prav vse objekte bi bilo težko ali pa celo nemogoče popisati in razložiti njihovo gospodarsko vlogo, ker jih je preveč. Omenimo le šest ogromnih jezov in preko sto zbiralnikov vode. Na ta način bo mogoče umetno namakati 1,6 milijonov hektarov zemlje, kakor smo že zgoraj omenili. Največji od vseh jezov je Fort Pek v severovzhodni Montani. Visok je 76,5 m in dolg 6,4 km. Zadaj se je nabralo skoraj 24 milijard kubičnih metrov vode. Po višini je na drugem mestu Oahe v Južni Dakoti (73,7 m). Dolg je 2,8 km in zadržuje 29 milijard kubičnih metrov vode. Tretji je Garizon v Severni Dakoti, ki je 64 m visok in 3,6 km dolg ter ima 28 milijard kubikov prostornine. Mogočen je Fort Randal v Južni Dakoti, ki je 48,7 m visok in 3,2 km dolg. Za njim se je zbralo 7,7 milijard kubičnih metrov vode. Ostala dva, Gavis Point v Južni Dakoti in v Nebraski ter Big Gend v Južni Dakoti, sta manjša in zadržujeta okoli pet milijard kubičnih metrov vode.

Akumulacijski bazeni imajo po tri cone. Najnižja služi za neaktivno zbiranje vode. Srednja je operativna, in uporabljajo njeno vodo za proizvodnjo električne energije (13 milijard kilovatnih ur letno), umetno namakanje, reguliranje rečnega toka za plovbo, oskrbovanje mest z vodo, oskrbovanje industrijskih objektov z vodo itd. Najvišja cona služi za rezervo, na primer za borbo s poplavami, kadar se topi sneg in kadar so velika deževja.

Največ podatkov je na razpolago za jez Garizon. Graditi so ga pričeli leta 1946 in ga končali leta 1960. Vanj je vgrajeno toliko zemlje in različnega materiala, da bi lahko zgradili dvajset največjih piramid, podobnim onim v dolini Nila. Osem velikih predorov vodi do turbin, ki proizvajajo električno energijo. Poleg tega je še veliko odprtini za spuščanje vode. Bazeni se napolni v juliju. Država Dakota bo lahko ustanovila 3500 novih farm in preživela 100.000 novih ljudi, vse žamo zaradi tega jezov, ki ni niti med največjimi. Poleg tega bodo tu še odlični tereni za turizem in priložnosti za letni odmor, ribolov, plavanje, vožnjo s čolni itd. To je samo nekaj podatkov. Če pa pogledamo značilnosti ostalih, vidimo, da nudijo še ugodnejše pogoje.

Iz vsega vidimo, da se je ameriški narod z vso resnostjo lotil velikega regionalnega planira-

nja — preureditve frefee Missouri, proti kateri so bili dolgo časa brez moči. Danes, ko so reko

ukrotili, ponosno gledajo na projekt, ki bo orno-gočil trdnejši in večji zaslužek milijonov ljudi.

Dar ko Radinja

Problematika o izhodišču univerzitetnega študija geografije na prvi stopnji

(v luči srednješolskega znanja geografije)

Glede izhodišča prvostopenjskega študija na univerzi so v principu možne različne solucije. Ena od teh je, da se enostavno opremo na srednješolske učne programe in učbenike. Tako stališče je sicer povsem upravičeno, ni pa zaenkrat realno spričo dosedanjih reformnih posegov v osnovni šoli in gimnaziji. Taka in podobna stališča bodo umestna šele čez čas, ko se bo reformni učni proces na šolah prve in druge stopnje ustalil. Druge rešitve narekujejo izbor oziroma natečaj študentov ob vstopu na univerzo. S tem bi si zagotovili ustrezen nivo kot izhodišče intenzivnega prvostopenjskega študija. Ta princip pa vzbuja, kot vemo, pomisleke zaradi nedemokratskih elementov, ki jih utegne imeti.

Ena od realnih možnosti je, da z ustreznimi analizami ugotovimo, kako se učni programi dajo uresničiti. Spoznati je torej treba, kolikšen je dejanski obseg in kakšna je dejanska struktura srednješolskega znanja geografije. Šele na to realno stanje lahko postavimo organizacijo intenzivnega prvostopenjskega študija.

V zvezi s temi in podobnimi problemi smo se na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete lotili ustreznih analiz. Tako smo med slušatelji, ki so v šolskem letu 1962/63 začeli študij geografije, naredili posebno anketo. Ta je namenjena proučevanju srednješolskega znanja geografije in hkrati študija na univerzi.

STRUKTURA ANKETE

Anketa vsebuje 40 vprašanj, ki so vsebinsko razvrščena v pet skupin. V prvi skupini je 15 geografskih pojmov (izrazov), v drugi 12 geografskih dejstev, v tretji 7 geografskih procesov, v četrti 3 vprašanja v prostorski in genetični predstavi hidrografske mreže Jugoslavije, v peti pa so 3 vprašanja splošne izobrazbe.

Anketna vprašanja so bila študentom okvirno pojasnjena. Za izpolnjevanje ankete sta bili določeni dve uri (120 minut). Razen tega je bilo določenih še 15 dodatnih minut. Velika večina študentov (860/0) je oddala odgovore v poldrugi uri, medtem ko je 11 o/0 anketirancev potrebovalo za odgovore celo manj kot eno uro in le 300 študentov so potrebovali za anketne odgovore več kot uro in trioetrt.

Dejstvo, da študenti niso v celoti izrabili časa, ki jim je bil na voljo, omogoča domnevo, da so bila anketna vprašanja za njihovo stopnjo pre-

malo zahtevna. Utegnemo pa tudi domnevati, da ankete niso dovolj temeljito izpolnjevali, ter je v tem iskati vzrok za razmeroma hitro opravljene odgovore. Mogli bi nadalje domnevati, da se v takem premalo poglobljenem delu zrcalijo določene delovne navade, ki so si jih anketiranci pridobili v srednji šoli. Ne glede na te domneve pa nedvomno drži, da je bilo za odgovor dovolj časa ter da v tem ni iskati vzrokov za morebitni neuspeh anketnih rezultatov.

Anketna vprašanja se naslanjajo na učne načrte oziroma na ustrezne srednješolske geografske učbenike in ne presegajo srednješolske geografske snovi. To je temeljno vodilo, ki so se ga sestavljavci ankete v celoti držali.

Sestavljavci ankete so skušali zajeti v vprašanja osnovno strukturo geografskih spoznanj. Pri tem avtorji niso vsiljevali določenega pogleda na geografijo kot na izobraževalni predmet in niso želeli dati prednosti kaki določeni smeri, ki se uveljavlja pri geografskemu pouku.

Vprašanja v prvi skupini naj ugotove kako obvladujejo absolventi srednje šole osnovne geografske izraae. In to tiste termine, ki jih ne spoznajo le pri določeni veji geografije, pozneje pa se takorekoč z njimi praktično ne srečujejo več (taki termini bi bili na primer gnomonska projekta, pristaniški čas, geoid itd.), temveč take termine, ki sodijo v najbolj preprosto geografsko govorico in jih po večini srečujemo tudi v vsakdanjem življenju (horizont, relief, plantaža). V srednji šoli pa so take pajme nešteto krat slišali in jih morali tudi uporabljati. To so skratka najbolj pogostni geografski termini.

Izbranih je 15 izrazov iz vseh vej geografije: iz matematične geografije in iz kartografije (horizont, geografska širina, izohipsa), iz geomorfologije (relief, erozija), iz klimatologije (pasat), iz hidrogeografije (porečje), iz pedogeografije (podzol) in iz fitogeografije (savana). Iz družbene geografije pa so razen antropogeografije izbrani pojmi iz geografije prebivalstva (nataliteta), iz ekonomske geografije (polikulturno kmetijstvo, plantaža) ter posebej dva moderna in vsakdanja pojma (turizem, Commonwealth).

Pri odgovorih so študentje morali dati enostavno definicijo oziroma kratko oznako omenjenih pojmov. Zadoščal je opis v enem samem stavku. Študente smo opozorili, naj te pojme vsaj kategorizirajo, v kolikor jih ne poznajo. Na pri-

savana je tip tropske pokrajine; podz»t je tip i itd. Take odgovore smo šteli v posebno igorijo, med tako imenovane pomanjkljive »vore.

V drugo skupino luvršca anketa 12 vprašanj, terjajo poznavanje razmeroma enostavnih geofiskih dejstev. To so v bistvu memorativna •ašanja in so pravzaprav preizkus „faktici-ine geografije“. Tudi pri tem tipu vprašanj so tavljalci ankete želeli kratko, jedrnato nava-je golih dejstev brez kakršnegakoli tolmačenja. primer geosfero sestavljajo litosfera, hidro-ra in atmosfera; tipi tropskih prirodnih poj-in so ekvatorialni pragozd, savana, tropska ičava itd.

Kjer obstaja več načinov klasifikacije, je to-tno navajanje pomembnejše od izčrpnega na-anja v okviru ene same klasifikacije. Na pri-r pri vrstah turizma: poletni, zimski (klasifi-ija po letnih časih), motorizirani, stacionirani prometnih sredstvih), devizni (po finančnem nku) itd.

Tudi ta vprašanja zajemajo vse tri osnovne e geografije, fizično, družbeno in regionalno,inja obsega 3 vprašanja tudi iz geografije venije oziroma Jugoslavije.

V tretjo skupino je juvrščenih 7 vprašanj, ka-ih odgovori zahtevajo dvoje: samo poznavanje očenih geografskih dejstev oziroma procesov likrati tudi razumevanje le-teh. Vprašanja so-0 torej v okvir tako imenovane „funkcionalne »grafije“. Odgovori naj pokažejo, kako študenti .ladujejo geografski način mišljenja.

Vprašanja četrte skupine postavljajo v bistvu zahteve. Prva terja prostorsko predstavo dolo-uh geografskih spoznanj, kar sodi, kot vemo, d osnovne zahteve pri preverjanju geografske-znanja. Je pa ta zahteva zelo enostavna, saj ja le to, da študenti označijo imena glavnih l na hidrografske kartici Jugoslavije. Drugi dve rašnji sta smiselno povezani s prvim: razve-lost hidrografske mreže Jugoslavije je treba leogeografsko raztolmačiti, hidrografske mrežo tudi hidrološko karakterizirati.

V anketi se ne spreminja, kot vidimo, le uktura vprašanj, temveč se hkrati stopnjuje li njihova zahtevnost.

Anketa vsebuje tudi 3 vprašanja iz turističnega močja. Odgovori naj pokažejo, v koliki meri študentom jasni tovrstni pojmi. Vprašanja so menjena v prvi vrsti študentom geografije s •istično usmeritvijo študija, teh je med novinci ino največ.

Vprašanja zadnje, to je pete skupine, imajo seben pomen. Sestavljalci ankete so želeli, da se v teh odgovorih pokazala splošna razgleda-st, ki jo pri absolventih srednje šole smemo ravičeno pričakovati. Razen tega smo tu želeli, pokažejo študenti sposobnost povezovanja raz-nih strok. Predvsem gre za razgledanost v letnosti. Kljub temu so tudi ta vprašanja v ini zvezi z geografijo.

Prvo vprašanje posega v arhitekturo in slikar-stvo oziroma v ustrezna področja iz zgodovine in umetnostne zgodovine, drugo pa v področje be-sedne umetnosti na slovenskih tleh. Tretje vpra-šanje naj pokaže, v koliki meri zasledujejo mladi intelektualci sodobno politično dogajanje v svetu po tisku, radiu, televiziji, mladinski organizaciji in tako naprej.

Na splošno pa moremo zaključiti, da anketna vprašanja niso enostranska in nudijo možnosti odgovora različnim psihičnim oziroma intelektu-alnim tipom študentov. Vprašanja tudi niso pre-zahtevna. Nasprotno, med njimi je cela vrsta takih, ki jih moremo zastaviti učencem osnovnih šol ob vstopu v gimnazijo (glej A. Sore, Nekaj misli ob preizkušanju geografskega znanja celj-skih srednješolcev, Geogr. obzornik, 1962, 1—2).

Anketo je izpolnilo 83 študentov od 102, ki so se v študijskem letu 1962/63 vpisali na Geo-grafski oddelek Filozofske fakultete v Ljubljani. Anketo so izpolnili ob začetku študija, ne da bi se nanjo posebej pripravljali. V celoti smo anali-zirali 3320 vprašanj oziroma odgovorov.

ANALIZA ANKETNIH ODGOVOROV

1. Kratka oznaka 15 osnovnih geo-grafskih pojmov (terminov).

Odgovori so razvrščeni v 4 kategorije. V prvi so pravilni odgovori. Semkaj smo uvrstili tudi zelo preproste, cesto že kar primitivne formula-cije oziroma definicije.

V drugi kategoriji »o pomanjkljivi odgovori. Ti so le deloma točni, ker ne zadevajo bistva pojava, temveč omenjajo na primer le njegove sekundarne poteze. Semkaj smo torej uvrstili le delno pravilne odgovore ali pa odgovore, ki za-radi preohlapne oziroma ineprecizne formulacije dopuščajo terminu preširok pomen. Včasih pa so odgovori netočni le zaradi površnosti, netočnosti v izražanju pa jih zato nismo mogli juvrstiti niti med pozitivne niti med negativne. Take odgovore bi bili pravzaprav morali šteti med negativne.

V tej kategoriji odgovorov se kaže predvsem površno in premalo točno znanje, oziroma gre za delno zmotne in premalo prečiščene in jasne pojme. Bržkone se v teh odgovorih zrcali ena izaned zelo značilnih potez današnje mladine. Sodobni, dinamični način življenja povzroča, da se mladina tudi v procesu organiziranega, načrt-nega dojemanja življenja (kar šola v bistvu tudi fe) ne more v toliki meri koncentrirati in poglo-|biti v delo. Žilto ostaja, žal, vse prepogosto na površju, ne da bi prodrla v bistvo oziroma v jedro pojavov. Vse to ima, razumljivo odmev tudi v sami šoli in v določenem načinu šolskega dela.

V tretjo kategorijo smo uvrstili negativne, na-pačne odgovore, ki vprašanjem nikakor ne ustre-zajo. Taki odgovori kažejo večinoma neznanje oziroma zmotne predstave. Tu in tam pa gre tudi za nerazumevanje vprašanja samega oziroma za zamenjavo s sorodnimi pojmi.

V četrto kategorijo smo uvrstili manjkajoče odgovore. Vprašanja so ostala kratko in malo kar brez odgovora. Tem študentom so označeni pojmi popolnoma neznani ali neznani v toliki meri, da jih JIISO mogli niti kategorizirati.

Na osnovi odgovorov moremo o izbranih geografskih pojmih zaključiti naslednje:

Od 15 terminov sta le dva, ki ju točno pozna večina letošnjih novincev. Najbolj znana pojma sta geografska širina in horizont. Prvega je pravilno označilo 69o/o novincev (57 od skupno 83), drugega pa 51o/o.

Vsi ostali pojmi so mnogo manj znani. Saj so med njimi le štirje, ki jih pozna vsaj ena tretjina oziroma ena četrtnina novincev (izohipsa 39o/o, porečje 34o/o, relief 28o/o in plantaža 27o/o).

Pravilno oznako za ostalih 9 pojmov je navedla manj ko ena desetina študentov. Najmanj so razčiščene predstave o antropogeografiji. Pravilne oznake ne pozna nihče od omenjenih 83 novincev, zmotne predstave ima 72o/o, močno pomanjkljivo pa 28o/o novincev. Tudi glede natalitete je večina odgovorov negativnih (65o/o). Ta dva pojma sta abiturientom najmanj jasna.

Posebno karakteristično pa je to, da ima večina študentov megleme oziroma pomanjkljive predstave kar o šestih pojmih (erozija, podzol, polikulturno kmetijstvo, plantaža, turizem in pa Commonwealth), oziroma, da več ko 30o/o novincev za skoraj polovico pojmov ne ve točno, kaj pomenijo: relief, erozija, pasat, porečje, savana, polikulturno kmetijstvo in Commonwealth.

V celoti moramo zaključiti, da imajo gimnazijski abiturienti še najbolj jasne predstave o 4 pojmih — geografska širina, horizont, izohipsa in plantaža — in najmanj jasne o pojmih antropogeografija, nataliteta, pasat in erozija. Od 15 pojmov bi mogli torej reči, da v zadostni meri poznajo štiri, res zadovoljivo pravzaprav le dva, o vseh ostalih 11 pojmih pa imajo neustrezne oziroma napačne predstave.

Pri posameznih terminih so se pokazale naslednje značilnosti: 1. Točno oznako za horizont je podalo 51o/o novincev, pomanjkljivo 35o/o, nepravilno pa 14o/o. Na vprašanje so odgovorili vsi, kar je edini primer v prvi skupini vprašanj.

Pri odgovorih se je pokazalo različno pojmovanje tega termina: v pomenu obzorja (ploskve) in v pomenu obzorlice (črte), vendar se dvojnega pojmovanja nihče ne zaveda. Med pozitivnimi odgovori je najpogostejša formulacija: „Horizont je navidezno stikališče neba in zemlje“, oziroma „horizont je zemeljska površina, ki je vidna z razgledne točke“. Med pomanjkljive smo na primer uvrstili tele odgovore: „Horizont je vse, kar vidimo okoli sebe“. Med negativne pa: „Horizont je obzorje; Horizont je nekakšna navpična črta, ki leži navpično nad nami; horizont je navidezna mejna črta vidljivosti; horizont je črta vidnega področja; horizont je končna točka, ki jo zazna naše oko; horizont je najvišja imaginarna sklenjena črta, ki jo moremo videti.

2. Glede naslednjega pojma — GEOGRAFSKA ŠIRINA — smo že omenili, da je najbolj poznan. 69o/o (novincev je ta pojem pravilno označilo, 12|0o je podalo pomanjkljivo definicijo, 14o/o nepravilno, 5o/o novincev pa na to vprašanje sploh ni odgovorilo.

Med pozitivnimi so najenostavnejši naslednji odgovori: Geografska širina je oddaljenost od ekvatorja; geografsko širino merimo v smeri S—J. Drugi so še dodajali, da jo merimo od ekvatorja proti S in J; da je to stopenjska oddaljenost; da je to oddaljenost v pravokotni smeri na ekvator; da jo merimo na vzporednikih itd.

Med negativne smo uvrstili take odgovore: Geografska širina je oddaljenost nekega mesta od geografskega pojma — geografska širina je razdalja med meridiani — geografska širina je oddaljenost od osnovnega poldnevnikar proti vzhodu oziroma zahodu — geografska širina je lega kakega kraja in tako naprej.

Med negativnimi je največ odgovorov, ki zamenjujejo širino z dolžino. Res točnih odgovorov je pravzaprav le 36 odstotkov.

3. IZOITPSO pravilno pojmuje 39o/o novincev, 42o/o ima o tem pomanjkljivo predstavo, 8o/o napačno, medtem ko 11o/o na vprašanje sploh ni odgovorilo.

Najpogostejši pozitivni odgovori so: Izohipse so črte, ki vežejo točke iste nadmorske višine. Pomanjkljivi odgovori so na primer: Izohipse so črte, ki ponazarjajo višino gore ali gorja. Izohipse so črte enakih višin (nejasno: absolutna ali relativna višina!).

Primeri negativnih odgovorov:

- Izohipsa je črta, ki jo rabimo pri risanju višjih zemljepisnih delov.
- Izohipsa je znak za vnašanje višinskih razlik.
- Izohipsa je način ponazarjanja višin.
- Izohipsa je razlikost oblik zemeljskega površja.
- Izohipsa je razlika, ki se nanaša pri višinskih meritvah.

Pri odgovorih na to vprašanje je čisto opaziti nerodnost in površnost v izražanju. V tem je deloma iskati vzrok za tolikšen odstotek pomanjkljivih odgovorov (42o/o).

4. Pravilno predstavo o RELIEFU kot pojmu ima le 28o/o študentov, pomanjkljivo 42o/o, napačno 22o/o, odgovorilo pa ni 8o/o študentov.

Tudi pri tem vprašanju se je pokazalo dvojno pojmovanje tega termina: relief kot zemeljsko površje ter relief kot model tega površja. Zanimivo pa je, da sta se le dva od 83 študentov zavedala dvojnega pomena tega termina. Večina pojmuje relief kot model in ne kot zemeljsko površje samo.

Primeri pravih odgovorov:

- je oblikovitost zemeljskega površja;
- je zunanja podoba naše zemlje;
- je model pokrajine v zmanjšanem merilu.

Pomanjkljivi odgovori so na primer:

- je slika pokrajine;
- je natančen prikaz zemljiške površine;
- je [Kijem za pokrajino.

Primeri negativnih odgovorov:

- je ime za določeno področje;

- je strukturna slika zemeljskega površja;
- je plastičen prikaz nekega geografskega elementa;
- je s tujko označena površina nekega nedoločenegega teritorija;
- je iz ptičje [perspektive gledana pokrajina;
- je ploščinska razdelitev neke pokrajine;
- je plastičen prikaz in je posledica tektonskega pojava;
- je nepravilnost tal kot posledica tektonskih pojavov;
- je slika temeljne površine nekega kraja oziroma pokrajine (ptičja perspektiva).

Velika večina odgovorov kaže površnost in netočnost izražanja. Zato smo razmeroma velik del (420/0) odgovorov uvrstili med pomanjkljive. Negativni odgovori pa razkrivajo nejasne predstave tudi o drugih pojmi. Predvsem gre za pogostne zamenjave ploščine in površja. Nekateri pa vidijo v reliefu le učinek tektonskih pojavov.

Veliko število nepravilnih ali pomanjkljivih predstav o reliefu kot pojmu je zelo karakteristično, saj sodi prav ta izraz med najbolj uporabljene, kakor tudi med najbolj vsakdanje termine geografske govornice.

5. EROZIJO pravilno pojmujejo le posamezniki, večina študentov ima o njej zelo pomanjkljive in netočne predstave, zmotne predstave pa ima kar 419/0 študentov. Erozijski sodi torej med najmanj znane oziroma med najmanj jasne pojme.

Pomanjkljivi odgovori so na primer naslednji:

- Erozijski je delovanje zunanjih sil (vetra, vode) na zemeljsko površje;
- je delovanje ledenikov, vode, vetra in morja;
- je rušenje skal, zemlje;
- je odnašanje prsti;
- je izpiranje zemlje;
- je delovanje (razjedanje) tekoče vode;
- je delovanje zunanjih sil na zemeljsko površino;
- je obdelava zemlje po vetru, vodi, morju itd.

Primeri negativnih odgovorov:

- Erozijski je [K]jav, ki ga navadno [p]ovzroča vremenske nepravilnosti;
- je rezultat atmosferskih pojavov;
- je notranje delovanje zemlje in njene posledice;
- je nanašanje naplavin;
- je razpadanje zemeljskih plasti;
- je ploskovno odplakovanje zemlje;
- je spreminjanje zemeljske površine zaradi različnih vzrokov.

Odgovori nam drastično kažejo površnost, netočnost oziroma zmedenost odgovorov. Večini se je v najboljšem primeru posrečilo ugotoviti, da gre pri eroziji za pojave zunanjih sil. Posamezni odgovori kažejo, da pojmujejo pod erozijo celotno delovanje zunanjih sil in ni videti, da bi znali ločiti erozijo, denudacijo in akumulacijo. Nekateri imajo za erozijo celotno delovanje vseh zunanjih sil (vode, vetra, ledenikov in morja), drugi pa razumejo pod erozijo celotno delovanje ene od teh zunanjih sil. Odtod tudi odgovori, da je erozijski delovanje vode, oziroma delovanje vetra, delovanje ledu in podobno. Številni pa istovetijo erozijo bodisi z razpadanjem, denudacijo

ali akumulacijo. Nekaj je tudi takih, ki istovetijo erozijo le z vremenskimi katastrofami (potresi, neurja, plazovi, udori in podobno). Drugi pa štejejo erozijo celo med pojave endogenih sil.

6. Za PASAT je ustrezno definicijo podala le ena desetina novincev, pomanjkljivo 420/0, nepravilno pa 480/0.

Primer pozitivnih odgovorov: Pasati so vetrovi, ki pihajo od povratnikov proti ekvatorju. Primeri pomanjkljivih odgovorov: Pasat je vrsta vetra; pasat je stalni veter; pasat je tropski veter.

Negativni odgovori:

- so vetrovi, ki pihajo na ekvatorju;
- so vetrovi, ki pihajo iz morja proti kopnemu;
- je vrsta toplega vetra, ki piha z morja;
- so vetrovi, ki pihajo s kopnega na morje (Indija);
- je južni veter;
- je stalni veter, ki piha od severa oziroma juga;
- je vrsta vetra v JV Aziji;
- je veter, ki je značilen za obmorske pokrajine.

Iz negativnih odgovorov je razvidno, da novinci uvrščajo pasate med vetrove, ki pihajo v obratni smeri (torej od ekvatorja proč), oziroma med vetrove, ki pihajo z morja na kopno in s kopnega na morje ali pa jih celo zamenjujejo z monsunom.

Iz odgovorov na to (vprašanje je razvidno, da veliki večini novincev ni jasna planetarna zračna cirkulacija tropskega pasu in tako seveda tudi ne pojavi, ki so s tem v zvezi.

7. POREČJE je razmeroma enostaven geografski izraz. Kljub temu ima pravilno predstavo o tem le 3400 študentov, pomanjkljivo 2400, napačno pa kar 4200. <

Primeri negativnih odgovorov:

- Porečje je področje, ki leži med dvema rekama, na primer med Savo in Dravo (zamenjava z razvodjem);
- Porečje je rečna mreža (zamenjava z rečjem);
- Porečje je oznaka za šlucpino rek, ki tečejo v določeno morje;
- Porečje je reka s svojimi pritoki;
- Porečje je področje, ki se razteza na obeh straneh reke;
- Porečje je skupina rek.

Med pravilne so uvrščeni vsi tisti odgovori, ki omenjajo, da gre za ozemlje, za površino, za prostor. Na primer porečje je ozemlje, kjer teče lieka s svojimi pritoki: porečje je svet ob reki in njenih pritokih. Take odgovore smo uvrstili med pravilne zato, ker je očitno, da gre sicer za pravilne predstave pa nerodno izražanje.

Negativni odgovori (teh je največ — 420/0) pa razodevajo, da gre največkrat za zamenjavo porečja bodisi z rečjem, povirjem oz. razvodjem. Skratka, gre za nejasnost v vrsti hidrogeografskih pojmov.

Ako pomislimo, da se pojem porečja v geografiji pogosto uporablja tudi v regionalni geografiji (Posavje, Podonavje, Posarje itd.) je pa očitno, da so ti odgovori močno nezadovoljivi.

8. Naslednji pojem, ki ga je bilo treba opredeliti, je **PODZOL**. Ta izraz iz pedogeografije je manj znan in manj v rabi. Zato je razumljivo, da so bili rezultati še slabši kot sicer. Pravilno oznako tega pojma je podalo le 60/0 novincev, pomanjkljivo 69 00 ter napačno 25 00 novincev.

Primeri **pravih** odgovorov: Podzol je prst, ki spada med sive gozdne prsti, imenovana je tudi pepeljuša; podzol je siva prst, značilna za severno Evropo (kakovostno slaba); podzol je pepelnatosive barve, izprana in želo slabo preperela prst.

Med pomanjkljive smo uvrstili take odgovore:

- >odzol je rjava, precej peščena prst;
- podzol je vrsta manj rodovitnih prsti;
- podzol je tip prsti;
- podzol je vrsta slabe prsti.

Primeri **negativnih** odgovorov:

- podzol je oblika prsti, ki se nahaja pri nas v Vojvodini, je zelo rodovitna;
- podzol je črna, zelo rodovitna prst;
- podzol ali črnozjom, je prst zelo visoke kvalitete;
- podzol je puhličasta prst (Rusija — črnozjom);
- podzol je vrsta pokrajine z rdečo zemljo;
- podzol je črna, mastna zemlja.

Zanimivo je, da le dva od 83 odgovorov omenjata, da gre za izprano in zato slabšo prst. Iz tega je razvidno, da v srednji šoli še vedno ne prevladuje genetični način podajanja snovi. Negativni odgovori razkrivajo, da gre čisto za zamenjavo podzola s črnozjomom oziroma publico.

9. Pravilno oznako za **SAVANO** je navedlo 12 00 študentov, pomanjkljivo 490/0, nepravilno pa 390/0 študentov.

Primeri **pozitivnih** odgovorov:

- savana je vrsta tropske pokrajine, porasla s travo in redkim drevjem;
- savana je prirodni pas, vezan na določeno rastlinstvo in živalstvo, ki je v tropskem pasu (trava, drevesa, živali);
- savana je travnata pokrajina z redkim drevjem v subtropskem pasu.

Primeri **pomanjkljivih** odgovorov:

- savana je tip tropske >okrajine z značilno vegetacijo;
- savana je prehod med tropskim gozdom in puščavo.

Primeri **negativnih** odgovorov:

- savana je travnata pokrajina;
- savana je značilna severnoameriška pokrajina z visoko travo;
- savana je značilna pokrajina;
- savana je travnata puščava.

Nihče od 83 študentov ne odgovarja kompleksno, da je savana tip prirodne pokrajine z določenimi klimatskimi, vegetacijskimi, pedološkimi in drugimi lastnostmi. Le nekaj jih je, ki omenjajo dve potezi, vsi drugi so nakazali le vegetacijske lastnosti.

Skoro polovica odgovorov (49 0/0) je Uvrščenih med pomanjkljive, ker so oznake preohlapne in ne zadevajo bistvenih potez.

390/0 odgovorov je negativnih, večina od teh zamenjuje savano s stepo. Pri nekoliko strožjem kriteriju bi se število pozitivnih odgovorov zmanjšalo, ker je travnata pokrajina z redkim drevjem tudi v zmernem pasu, na primer lesostepje.

10. Med omenjenimi 15 pojmi se je pokazalo, da so najbolj zmotne predstave o terminu **ANTROPOGEOGRAFIJA**. Pravilnih odgovorov ni. Pomanjkljive predstave ima 280/0 študentov, zmotne predstave 43 0/0, sploh brez predstav pa je 29 0/0. Skupno je 720/0 negativnih odgovorov.

Primeri **pomanjkljivih** odgovorov:

- Antropogeografija je panoga geografije, ki proučuje razporeditev človeških ras, tipov in podtipov na zemlji;
- Antropogeografija, to je človek v določenem geografskem okolju;
- Antropogeografija obravnava gibanje prebivalstva;
- Antropogeografija je veda, ki proučuje življenje človeka na zemlji;
- Antropogeografija je veja geografske znanosti, ki obsega statistične podatke o gospodarstvu;
- Antropogeografija je veda o človekovem razvoju z geografskega vidika;
- Antropogeografija proučuje človeka v določenih geografskih pogojih;
- Antropogeografija je geografska veda, ki vsklajuje statistične podatke o industriji itd.

Primeri **negativnih** odgovorov:

- Antropogeografija je veda o človeku starih dob;
- Antropogeografija je znanost o krajih, v katerih je človek živel v davnini;
- Antropogeografija je znanost o človeku iz davnine;
- Antropogeografija je veda, ki se ukvarja s proučevanjem življenja na zemlji v raznih geoloških obdobjih;
- Antropogeografija se ukvarja z naselitvijo sveta;
- Antropogeografija je veda, ki poučuje različne najdbe v zvezi s človekom;
- Antropogeografija je veda, ki proučuje različne najdbe.

Med pomanjkljive odgovore štejemo vse tiste, ki so ugotovili vsaj to, da je antropogeografija del geografije. Pri tem najpogosteje navajajo, da obravnava prebivalstvo na zemlji, da obravnava gospodarstvo (statistične podatke in podobno) oz. sploh človekov razvoj z geografskega vidika.

Skoraj vsi napačni odgovori pa odkrivajo, da zamenjujejo antropogeografijo z antropologijo, deloma tudi s paleontologijo in arheologijo.

11. Glede **NATALITETE** so podatki naslednji. Pravilno predstavo o tem izrazu ima le 7 00 študentov, pomanjkljive ima 280/0, napačne predstave pa ima 65 00 študentov.

Primeri **odgovorov**, ki smo jih uvrstili med **pravilne**: Nataliteta je število rojstev na 1000 prebivalcev; nataliteta je število rojstev v določenem kraju in času; nataliteta je število rojstev.

Pomanjkljivi odgovori pa uvajajo, da je nataliteta prirodni naraščaj, da je prirastek ljudi oziroma da je prirastek rojstev.

Napačni odgovori pa EO na primer:

- nataliteta je veda o prirastku neke dežele;
- ^k— nataliteta je pojem, ki pove kraj rojstva;
- nataliteta je višek smrti nad rojstvi;
- nataliteta je prirastek prebivalstva;
- nataliteta ugotavlja višek smrtnih primerov;
- ?— nataliteta je kraj rojstev.

Ta pojem najčešče zamenjujejo s prirodnim prirastkom ali pa ga istovetijo z rojstnim krajem.

12. Tudi glede POLIKULTURNEGA KMETOVANJA so pojmi vse premalo razčiščeni. Večina študentov (54o/o) ima o tem pomanjkljive predstave, napačne predstave ima 42o/o in pravilne 10o/o študentov.

Najboljši odgovor je naslednji: Polikulturno kmetijstvo bavi s pridobivanjem večjega števila kultur v enem gospodarstvu hkrati (ne za prodajo).

Med pomanjkljivimi odgovori so najbolj pogostni naslednji: Polikulturno kmetijstvo je večkulturno kmetijstvo: kmetijstvo goji načrtno več kultur, da čim bolj uspevajo.

Negativni odgovori:

- je kmetijstvo, ki se ukvarja z gojitvijo najboljših kultur oziroma kultur z najvišjim prinosom;
- je tisto, ki je skoncentrirano na eno samo panogo;
- je gojenje enega samega pridelka;
- je kmetijstvo z eno glavno panogo;
- je panoga več vrst različnih industrijskih rastlin;
- je kmetijstvo, kjer pridelujejo vse kulture;
- je kmetijstvo, ki nedeljeno deluje na področju kmetijskih kultur ter naravnih bogastev.

Odgovori kažejo zelo meglene, pomanjkljive površne predstave.

13. Naslednji izraz — PLANTAŽA — je bolj in bolj pravilnih odgovorov je 26o/o, pomanjkljivih 7o/o in negativnih 17o/o.

Primer pozitivnih odgovorov: Plantaže so velika poseje v tropskem pasu; plantaža je ogromen nasad ene kulture v tropskem pasu.

Pomanjkljivi odgovori: Plantaža je velika parcela ene kulture; plantaža je množično gojenje ene kulture itd.

Negativni odgovori:

- plantaža je zemlja, na kateri so posejane različne kulture;
- plantaža je način obdelovanja rastlin, znan iz kolonij;
- plantaža je nasad kulturnih rastlin;
- plantaža je ogromno področje, kjer pridelujejo industrijske rastline.

14. Danes je TURIZEM med najbolj modernimi izrazi. Kljub temu se je pokazalo, da med antiranimi študenti pravzaprav nihče točno ne ve, kaj ta izraz pomeni. Velika večina (67o/o) ima manjkljive predstave, petina študentov pa tega izraza ne pozna ustreznega pomena.

Primer pravilnega odgovora: Turizem je gospodarska dejavnost, ki dosega svoj ekonomski učinek s pomočjo prirodnih činiteljev — lepote pokrajine, sploh geografskih, idovinskih, umetnostnozgodovinskih, etnografskih in pa njihovih posebnosti ter zanimivosti, vključno z urejenimi

gostinskimi in prenočitvenimi zmogljivostmi: pomemben faktor je tudi prometna povezanost.

Pomanjkljivi so na primer naslednji odgovori:

- turizem je gospodarska panoga;
- turizem je potovanje;
- turizem je spoznavanje lepote in naravnih bogastev neke dežele;
- turizem je panoga, ki seznanja ljudi z znamenitostmi krajev, mest itd.;
- turizem je potovanje ljudi v druge dežele za širjenje obzorja, razvedrilo in v znanstvene namene;
- turizem je skupno ime za uslužnostne, trgovske, potovalne dejavnosti, ki vsklajujejo dohodke z uslugami turistov;
- turizem je rekreacija ljudi: 'v Italiji je to panoga industrije'.

Med negativne odgovore smo uvrstili na pr. naslednje:

- turizem je gospodarska postavka, ki črpa vire v preteklosti ali v naravnih in umetnih lepota;
- turizem je veja geografije;
- turizem je panoga, ki nudi gostinstvu usluge;
- turizem razumemo kot razvitost države in njene prirodne lepote;
- turizem je promet ljudi.

15. Tudi izraza COMMONWEALTH večina študentov (67o/o) ne zna točno opredeliti, zmotno predstavijo o tem pa ima 31o/o študentov.

Med pomanjkljive odgovore smo uvrstili vse tiste, ki to skupnost sicer poznajo, ne vedo pa točno za kakšno združenje gre, ali za politično, gospodarsko, trgovsko itd.

Med negativne smo uvrstili na pr. naslednje odgovore:

- je vrsta kolonije v Južni Afriki pod angleško upravo;
- je gospodarsko-politično območje;
- je združenje angleških kolonij v Avstraliji;
- je združeno angleško kraljestvo.

II.

OPREDELI OZIROMA POJASNI NASLEDNJA GEOGRAFSKA DEJSTVA

V drugo skupino uvršča anketa 12 vprašanj, ki se nanašajo na razmeroma enostavna geografska dejstva. Odgovori naj pokažejo, s kakšnim geografskim inventarjem razpolaga srednješolec, ko vstopa na univerzo.

Od 12 vprašanj so le 4 taka, ki jih pozna večina študentov. Atlaške dežele je pravilno naštel 75 o/o študentov, socialistične dežele v Evropi 65 odstotkov, glavne jezike v Latinski Ameriki 60 odstotkov in več ko 4 tropske kulture pa pozna 53 o/o študentov.

Glavna mesla petih držav pozna le 27o/o novincev, sestavo geosfere pa 23o/o. Na ostalih šest vprašanj je pravilno odgovorilo manj ko 10 o/o študentov.

Večina (67o/o) ne pozna sestave geosfere, 40 odstotkov negativnih odgovorov je, kar zadeva tropske prirodne pokrajine, 31 o/o kar zadeva turizem, 35 % upravno razdelitev Slovenije.

Na tri vprašanja jih veliko sploh ni odgovorilo. Glede na geosfero ni odgovorilo 28 o/o študentov, glede na upravno razdelitev Slovenije 29 o/o in glede na turizem 17 o/o.

Zelo so karakteristični tako imenovani pomanjkljivi odgovori, ki razodevajo megleno, površno in le delno znanje. Ta kategorija odgovorov je sploh nenavadno močna in opozarja na zelo značilno znanje pri anketiranih absolventih srednjih šol. Večina novincev⁷ ima namreč močno pomanjkljivo znanje skoro pri polovici vprašanj. 77 o/o odgovorov je pomanjkljivih pri naštevanju glavnih prirodnih enot Slovenije, za 73 00 takih odgovorov velja isto pri številčnih podatkih o Jugoslaviji, 66 o/o pomanjkljivih odgovorov je pri navajanju glavnih evropskih industrijskih področjih, 64 o/o pri kategorizaciji turizma ter 57 o/o pri označevanju upravne razdelitve Slovenije.

Glede omenjenih geografskih faktov moremo zaključiti naslednje: Razmeroma zadovoljivo znanje so pokazali novinci pri treh vprašanjih, močno pomanjkljivo pri štirih in nezadovoljivo pri petih vprašanjih.

1. Pri prvem vprašanju „Opredeli oziroma pojasni sestavo geosfere“ je pravih odgovorov 23 00, pomanjkljivih 10 o/o, nepravilnih 40 00, medtem ko 28 00 študentov na vprašanje sploh ni odgovorilo.

Nekaj primerov:

Pravilni odgovori:

- geosfero sestavljajo litosfera, hidrosfera in atmosfera;
- geosfero sestavlja zemlja, zrak in voda.

Pomanjkljivi odgovori:

- geosfero sestavljata litosfera in atmosfera;
- sestavljata hidrosfera in atmosfera;
- sestavljata litosfera in biosfera;
- je zemlja in ozračje;
- je iz kopnega in iz morja;
- je iz litoshere, hidrosfere in jedra.

Napačni odgovori:

- geosfera je zračna plast, ki obdaja zemljo;
- sestavljata litosfera in stratosfera, ki se še nadalje delita;
- je atmosfera, troposfera in jonosfera;
- sestavlja zrak;
- je sestava zemlje in zemeljskih spojin;
- sestavljajo prst, kamenje, rudnine, voda, olja;
- sestavlja litosfera, sial in sima;
- sial in nife;
- je sial;
- je atmosfera;
- je zrak in vodni hlapi;
- je kisik, došik, CO₂ in drugi plini.

Med pomanjkljive smo šteli odgovore, ki navajajo le dve sferi.

Nepravilni odgovori pa kažejo, da mnogi pojmujejo geosfero kot atmosfero, kot zemeljsko skorjo oziroma kot zemeljsko notranjost.

2. Drugo vprašanje se nanaša na opredelitev oziroma na naštevanje tipov prirodnih pokrajin v tropskem pasu. Za pozitivne

Brno šteli odgovore, ki navajajo vsaj štiri tipe teh pokrajin. Ta kriterij računa s tem, da poznajo študenti na primer tri osnovne tipe (puščavo, savano in pragozd) ter enega od prehodnih (polpuščavo, oazo, stepo, svetle gozdove, džunglo, močvirja in podobno).

Za pomanjkljive smo šteli odgovore, ki navajajo le tri tipe tropskih pokrajin. Vrednost posameznih odgovorov je v tej kategoriji zelo različna. Nekateri namreč navajajo le variante aridnosti (puščava, polpuščava, oaza ali pa puščava, polpuščava, stepa), drugi pa variante humidnosti (džungla, pragozd, močvirja, ali pa džungla, pragozd, savana).

Negativni pa so odgovori, ki navajajo enega ali kvečjemu dva tipa tropskih prirodnih pokrajin oziroma odgovori z napačnimi navedbami.

Manj zahtevni kriteriji res niso mogoči. Kljub temu je le 32 00 pozitivnih odgovorov, 28 00 pomanjkljivih ter 40 00 negativnih.

Iz odgovorov je razvidno, da marsikateri absolvent pojmuje tropski pas zelo zoženo in ga istoveti pravzaprav z ekvatorialnim področjem. Od tod tudi veliko odgovorov, ki navajajo kot tipe tropskih prirodnih pokrajin le džunglo in pragozd. Pri tem se kaže, da mnogim tudi ta dva pojma nista jasna. Precej jih je, ki v tropskem pasu poznajo le oba vegetacijska efcstrema, pragozd (oziroma džunglo) in puščavo. Nekateri navajajo puščavo in pustinja kot dva različna tipa prirodne pokrajine. Nerazčiščeni pojmi se kažejo tudi še pri drugih izrazih: travna stepa, subsavana, tajga, visokogorska planota, Sahara in podobno, kar vse navajajo kot tipe tropskih prirodnih pokrajin.

Afco bi za vsako kategorijo zahtevali en podatek več, bi bilo pozitivnih odgovorov le 14 o/o, pomanjkljivih 46 00 ter negativnih 40 o/o.

3. Naslednje vprašanje se nanaša na tropske kulture. Med pozitivne smo uvrstili tiste odgovore, ki naštevajo vsaj pet tropskih kultur, ne glede na njihov pomen. Med pomanjkljive pa tiste, ki navajajo le tri do štiri kulture. Ostali odgovori so negativni.

Kriterij nikakor ni zahteven, če pomislimo, da je teh kultur na desetine in jih srednješolski geografski učbeniki navajajo preko 25. Upoštevali smo tudi subtropske kulture, ker se je pokazalo, da mnogi naštevajo pomaranče, limone, fige, rožiče itd.

Pozitivnih odgovorov je 53 00, pomanjkljivih 35 odstotkov in negativnih 12 00. Skupno so našteali 21 tropskih kultur.

Zanimivo je, da med tropske kulture štejejo les, bambus, oljko, sojo, vinsko trto, cedrovino, sredozemski hrast, cipreso, palmovce in volno (!). Iz odgovorov je moč razbrati, da mnogi štejejo med tropske kulture predvsem tropsko sadje (zato tudi pogosto naštevanje banan, ananasa, kokosa, pomaranč, limon itd.) ter da so gospodarsko najpomembnejše tropske kulture sorazmerno malo naštevali.

t 4. Pri naslednjem vprašanju je bilo treba opredeliti vrste turizma. Med pozitivne smo šteli odgovore, ki navajajo vsaj dva principa glede na delitev posameznih vrst turizma (na primer po kraju: gorski, obmorski ali po času: poletni, zimski in podobni ali pa če so navedli /saj štiri vrste turizma, čeprav nesistematično.

• Po tem kriteriju je pozitivnih odgovorov 50/o, »omanjkljivih 64/o ter negativnih 31/o (od tega e 16/o brez odgovora).

Negativni odgovori:

- turizem je ekonomski in politični;
- je državni in meddržavni;
- je mladinski in industrijski;
- je olupševalni in potovalni;
- je ribolov.

Največ odgovorov navaja, da delimo turizem a gorski in obmorski oziroma na domači in tuji, a ekonomski in socialni, na dinarski in devizni d. Marsikateri odgovor kaže, da absolutom rednjih šol pojmi o turizmu in njegovih oblikah ikakor niso jasni. Odgovori kažejo tudi osnovno «manjkanje sistematike.

5. Med najbolj enostavnimi pa je vprašanje o lavnih jezikih v Južni Ameriki. Med ozitivne smo šteli odgovore, ki navajajo kot lavna jezika španski in portugalski. Pri tem je finimivo, da je štirje omenjajo tudi jezik domainov (indijanske jezike ali narečja). Med pomanj-ljive so šteti odgovori, ki navajajo bodisi enega d omenjenih' dveh jezikov oziroma kot drugega s francoski ali angleški jezik. Take odgovore mo uvrstili med pomanjkljive. Zanimivo, da je alijanski jezik le enkrat omenjen.

Pozitivnih odgovorov je 60/o, pomanjkljivih 7o/o, negativnih pa 3o/o. Nekaj jih navaja kot iiznoameriški jezik tudi mehiški (!), eden pa leni, da je uradni jezik v Južni Ameriki angleški.

6. Naslednje vprašanje se nanaša na glavna iesta petih držav (Švice, Ukrajinske reublike, Indije, Kanade in Avstralije). Izbrane d namenoma večje oziroma bolj znane države.

Glavna mesta vseh petih držav pozna leena etrtina novincev, glavna mesta treh ali štirih ržav pozna 45/o, medtem ko pozna 29/o le no ali kvečjemu dve glavni mesti.

Pri Švici so našeli razen Berna še Zürich, Zenevo, asel, „Lucerno" (!) in Genova (!) kot glavno mesto. Pri krajinski republiki razen Kijeva še Stalingrad, Minsk in wow, pri Indiji razen New Delhija še Delhi, Kalkuto, arachi in Bombay, pri Avstraliji razen Canbera še Sidney, [elbourne, Adelaide in pri Kanadi razen Ottave tudi iagaro in Quebec.

7. Pri naslednjem vprašanju je bilo treba predeliti socialistične dežele v Evropi.

Med pozitivne smo šteh odgovore, ki navajajo saj «edem socialističnih držav od devetih, med omanjkljive tiste, ki poznajo 3—6 socialističnih iržav, med negativne pa tiste, ki poznajo manj o tri take države. Pozitivnih odgovorov je 65

odstotkov, pomanjkljivih 25 odstotkov in nega-tivnih 10 odstotkov.

Nekateri uvrščajo med socialistične dežele tudi Avstrijo, Italijo, Zahodno Nemčijo, Francijo in Belgijo. Drugi so v dvomu glede Albanije, oziroma Vzhodne Nemčije. Neka-teri priznavajo kot socialistični deželi le Poljsko in Jugo-slavijo. Nekaj pa jih celo meni, da je socialistična dežela edinole Jugoslavija. Eden uvršča njed socialistične dežele „Sovjetsko zvezo deloma z Kusijo":

8. Opredeli oz. naštej atlaške dežele. Tri atlaške dežele (Alžirijo, Maroko in Tunizijo) pozna 75/o novincev, dve 14/0, eno oziroma nobene pa 11/o. 1

Nekaj odgovorov navaja kot atlaške dežele Veliko Britanijo, Francijo in Portugalsko. Očitno gre za zamenjavo pojma atlaški in atlantski. Eden navaja med atlaškimi deželami še Bio de Oro, trije Libijo in eden Čile (!).

9. Nekoliko zahtevnejše pa je vprašanje o glavnih industrijskih pokrajinah v Evropi.

Menimo, da je za pozitiven odgovor potrebno poznati vsaj šest industrijskih pokrajin (na pri-mer po f^no v Veliki Britaniji, Franciji, Belgiji, Nemčiji, Sovjetski zvezi, ter eno bodisi na Polj-skem, v Češkoslovaški, Švedski, Italiji ali pa v Španiji).

Med pomanjkljive smo uvrstili tiste odgovore, ki naštevajo 3—5 industrijskih pokrajin, med negativne pa one, ki ne poznajo več kot 2 taki pokrajini.

Po tem kriteriju je pozitivnih odgovorov ko-maj 11 odstotkov, pomanjkljivih 66 odstotkov in negativnih pa 23 odstotkov.

Industrijske pokrajine, ki jih najpogosteje naštevajo, so v Veliki Britaniji Srednja in Severna Anglija (zlasti Black Country), v Franciji Pariška kotlina, Lorena ter Lyonsko področje, v Zahodni Nemčiji pa Porurje, Porenje, Westfalija in Posarje, na Poljskem Slezija, v Sovjetski zvezi Moskovsko področje, Donbas ter uralsko industrijsko področje, v Italiji pa „severno" Italijo oziroma „Piemont" ter v Španiji Katalonijo.

Nekateri naštevajo med glavne industrijske pokra-jine Evrope Centralni masiv v Franciji, Zahodno Bomunijo, Vzhodno Avstrijo in Bosno. Številni odgovori razkrivajo netočno izražanje in le približno poznavanje industrijskih področij, na primer severna Francija, zahodna Češkoslo-vaška, zahodna Poljska in podobno.

10. Pri vprašanju „Nekaj številčnih podatkov o Jugoslaviji" smo želeli zve-deti, ah imajo absoluti srednje šole sploh kaj številčnih predstav o naši državi. Na primer o velikosti države, o številu prebivalstva, o proiz-vodnji jenergetskih virov (premog, nafta, elektri-ka), o proizvodnji glavnih rud (oziroma kovin) železo, jeklo, baker, krom, živo srebro), o pro-izvodnji živil (pšenice, ječmena, koruze itd.), o tonaži ladjevja, o prometni mreži itd. itd. Navedli naj bi le orientacijske zaokrožene številke. Tako smo pri velikosti države upoštevali kot pravilne

Številke od 240 do 260.000 km² pri številu prebivalstva pa od 18 do 19 milijonov itd.

Večina študentov (73o/o) pozna le dva podatka (velikost in število prebivalstva), dobra desetina (12o/o) pozna razen teh dveh še en podatek o gospodarstvu in le 5o/o študentov pozna več ko tri številčne podatke o Jugoslaviji.

Pri velikosti države so navajali številke od 225.000 do 857.000 km², pri številu prebivalstva pa od 17 do 20 milijonov. Pri podatkih za gospodarstvo so navajali proizvodnjo jekla (800.000 do 1,2 milijona ton), proizvodnjo nafte (1 milijon ton), proizvodnjo električne energije (od 12.000 KWh do 24 milijard KWh), proizvodnjo premoga (20 milijon ton), proizvodnjo aluminija (100.000 ton), bokra (50.000 ton), dolžino železniških prog (od 12.000 do 15.000 km) ter 800 milijonov deficita v zunanji plačilni bilanci. V celoti so našli 12 podatkov o gospodarstvu naše države. Vse te podatke smo upoštevali ne glede na njihovo točnost.

11. Pri zadnjem vprašanju je bilo treba opredeliti glavne prirodne enote Slovenije ter označiti njeno tipravno razdelitev. Navesti je bilo treba le štiri oziroma pet osnovnih prirodnih lenot.

Pokazalo se je, da pozna osnovno prirodno-geografsko razdelitev Slovenije le 10o/o študentov, zelo pomanjkljivo znanje o tem ima 77o/o in napačno 13o/o.

Med pomanjkljive smo šteli predvsem tiste — in teh je precej — ki navajajo prirodne enote

Dolenjsko, Štajersko, Notranjsko in Primorsko. Dosti odgovorov je takih, ki ne ločijo gradacije pokrajinskih lenot in navajajo hkrati na primer Alpski svet in Radovljiško kotlino, Dinarski svet in Krško polje in podobno. Pri večini odgovorov se zrcali zmeda oziroma nejasnost glede sistematike pokrajinskih enot. V tem je tudi vzrok za slabe in pomanjkljive odgovore.

12. Drugi del istega vprašanja se nanaša na upravno razdelitev Slovenije. Tu so morali podati princip razdelitve (republika — okraji — občine) ter naštet okraje.

Oboje je pravilno navedlo le 8o/o novincev. Osnovni princip razdelitve ter morda po nekaj okrajev pozna 57o/o študentov, medtem ko 6o/o ne pozna ne enega ne drugega, 29o/o novincev pa na vprašanje sploh ni odgovorilo.

Številni odgovori razodevajo, da je mnogim nejasen princip upravne razdelitve. Na primer; Slovenija se upravno deli na okrajne odbore, občine, krajevne odbore in ljudske odbore: ali pa: Slovenija ise deli na republiko, okraje, okrajne odbore, občine in komune. J

Nekateri pa zamenjujejo sedanje in nekdanje okraje oziroma današnje in nekdanje občine in podobno. S tem v zvezi navajajo tudi različno število okrajev.

Vseh osem okrajev pozna le 12o/o študentov. Precej nejasnosti je tudi glede občine in komune.

(Nadaljevanje v prihodnji številki)

Ivan Gams

Ekскурzija v Postojnsko jamo

Več ali manj smo že Uvideli potrebo, da je treba šolske ekskurzije dobro strokovno pripraviti. Le na obisk Postojnske jame gledamo drugače, ker ga prištevamo bolj med izlete kot med strokovne ekskurzije, in mislimo, da bodo že jamski vodniki povedali vse potrebno. Taka praksa ni koristna, posebno ne v primerih, ko je ogled Postojnske jame edina priložnost za terensko demonstracijo pouka o krasu voboe.

Naslednje vrstice so napisane z namenom, da bi olajšale strokovno pripravo za jamsko ekskur-

zijo, ki ni lahka, ker je uporabna literatura, kar je je v slovenskem jeziku, raztresena po raznih revijah in drugih teže dostopnih publikacijah.¹ Govora bo predvsem o jami in o bližnji okolici, čeprav se splača ekskurzijo izrabiti tudi za spoznavanje Postojne in si privoščiti poučen razgled s Soviča na mestece in na Pivško kotlino, če že ne tudi obisk etnografskega in speleološkega muzeja. Ker tu ni mogoče opozoriti na vse, kar obiskovalca v jami zanima, se sestavek omejuje na morfoleske procese in oblike, ki jih povzročajo.

¹ Važnejši novejši laže dostopni opisi in razprave: Serka A., Michler I., Postojnska jama in druge zanimivosti krasa. — Ljubljana 1953.

I. Michler, F. Hribar, Sistem Postojnskih jam. Proteus XXII, 1959/60, št. 8.

I. Michler, F. Hribar, Hidrografija Črne jame. Proteus XVIII, 1955/56.

I. Michler, F. Hribar, Prispevek k poznavanju podzemeljske Pivke. — Poročilo Inštituta za raziskavanje krasa SAZU, II., Ljubljana 1959.

I. Michler, Magdalensko brezno. Proteus 1952/53, XV.

I. Michler, Nova odkritja v sistemu Postojnskih jam. Proteus 1952/53.

H. Savnik, Iz zgodovine Postojnske jame. — I. Kronika 1958, VI, 3.

Geologija in prazgodovina:

M. Pleničar, Prispevek h geologiji Postojnskega jamskega sistema. Naše jame, 1960, 1—2.

S. Brodar, Paleolitski sledovi v Postojnski jami. Razprave SAZU, 1951, I.

A. Melik, Kraška polja Slovenije v pleistocenu. Ljubljana 1955.

I. Rakovec, Pivško jezero iz predzadnje medledene dobe. Proteus XVII, 1954/55.

I. Rakovec, Jamski lev iz Postojnske jame. Razprave SAZU, 1951, I.

Pri vhoctu v Postojnsko jamo morfotoga presenetiti to, da severni, v dinarski smeri potekajoči apneniški obod pretežno flišne Pivške kotline ni odmaknjen tako, kot smo vajeni pri starejših vtokih v jame.² Zato ne smemo iskati stare odtoke s Pivke drugod, ne morda pri Postojni, kjer se v severni, iz zgornjih krednih apnencev zgrajeni rob, zajeda flišni zaliv še izza hriba Soviča, pod katerim je, prav tako na flišnih tleh, nastalo mestece in se je v tem stoletju razširilo ob Tržaški cesti in zdaj še proti kolodvoru. Pač pa lahko stare vtoke iščemo severozahodno od Velikega otoka, na kraju slepe doline pred Otoško jamo, ki sodi tudi po drugih znakih med najstarejše dele postojnskega jamskega sistema. V teku so študije, kako je Pivka v geološki preteklosti menjavala podzemeljske kanale in prevotihla širok pas med Sovičem in omenjeno slepo dolinico. Šele z dolgoletnimi raziskavami, prodori in pa tuneli smo dobili medsebojno povezan Postojnski jamski sistem, ki je z okoli 15 km dolgimi rovi v svetovni lestvici najdaljših jam nekje med 10. in 15. mestom, a je po lepoti kapniških oblik in letnem obisku turistov (okoli 300.000) nekje na vrhu.

Skoraj vsi raziskovalci Postojnske jame ločijo vsaj dve etaži, zgornjo, suho, turistično, in pa spodnjo, še zdaj* vodno aktivno. V to teče Pivka v nadmorski višini 509 m, medtem ko vstopajo turisti v zgornjo etažo s ploščadi pred jamsko restavracijo v nadmorski višini 529,5 m, to je 20,5 m višje. Vsi dosedanji raziskovalci tudi trdijo, da se je zgornja etaža trajno osušila, ko si je Pivka izdelala spodnjo. Pa je vendar vprašanje, če pleistocenska akumulacija, o kateri vemo zagotovo, da je bila, ne pa točno, kdaj in do katere višine, ni spet prisilila odtočnih voda, da se vtekajo v zgornje rove. Sledove te akumulacije najdemo tudi spotoma iz Postojne do jame in sicer v odkopani rebri pod Sovičem, kjer segajo flišne naplavine med skalo gotovo nad 10 m nad sedanjo ravnico ohakraj Pivke.

Višinsko razliko med spodnjo in zgornjo etažo lahko nazorno vidimo v Velikem domu, v prvem večjem jamskem prostoru, na dnu katerega teče Pivka pod mostom, po katerem je speljana jamska železnica. Nekaj časa ji v dinarski smeri (SZ) sledi najstarejši znani rov, tako imenovani Imenski rov, ki pripada srednji etaži. Začetek nadaljnjih rogov je odkril leta 1918 postojnski jamski vodnik Luka Geč, slučajno, tedaj, ko so pripravljali razsvetljava za obisk cesarskega para. Po skalah se je popel v rov zgornje etaže in ko se je vrnil, zaklical: „Tu je nov svet, tu je paradiž!“ Ah se je zavedal, da bo čez eno stoletje od tega paradiža živelo precej njegovih Poštojnoev?

² Nekateri menijo, da izhaja ime bližnje vasi Veliki otok iz „vtoka“ in ne „otoka“. Pri lanskoletni diskusiji o kraških terminih v okviru Geografskega društva Slovenije smo se feedinili, da bi vtok potoka v vodoravno jamo imenovali ponor, če izginja voda v navpične skalne špranje, požiralnik, in če ponika v naplavino, ponikva.

Medtem ko zavija Pivka proti SŽ — tako so usmerjeni do Otoške jame tudi skladi — se severno od Velikega doma turistične jame držijo v glavnem severne in severovzhodne smeri, to je prečne alpske in prečne dinarske smeri. Ti dve in dinarska smer se menjavajo v vsem jamskem sistemu.

Sveža, bela siga, ki je v vhodnih delih mestoma prekrila okajene kapniške tvorbe, nam nudi vpogled v hitrost kapniške rasti, ker vemo, da je mlajša od "23. aprila 1944. leta, ko so partizani minirali okupatorjevo bencinsko skladišče pri vходу. Kritičen pogled nam tudi pove, da je znaten del kapnikov mrtvih ob suši kot ob deževju in da tudi zato ne kaže po sedanji rasti sklepati na starost kapnikov. Ko smo letos spomladi pričeli terminsko meriti odlaganje sige na nekaterih kapniških stebrih, srno imeli predvsem namen, spoznati letno kolebanje rasti, in ne starost kapnikov. Prišli smo do nekaterih zanimivih zaključkov. Med drugimi je ta, kako na intenzivnost sedimentacije in obliko kapnikov bistveno vpliva način pretakanja pronicajoče vode. Z ogljikovim dvokisom močno nasičeni zrak v humusni prsti in med koreninami na površini dovoli padavinski vodi, da v apnencih nad Postojnsko jamo raztopi v enem litru v povprečju 90 do 110 mg/l karbonatov oziroma 150 do 190 mg/l apnenca. Ge pa se ta voda pri zelo počasnem razpršenem pretoku po kapnikih in stebrih dolgo zrači in prilagajo svoj CO₂ temu v jamskem zraku, (po dosedanjih meritvah ga je okoli 0,04 do 0,050/o), odloži spotoma toliko sige, da obdrži le še okoli 50 do 70 mg/l karbonatov. Vendar pa se večina pronicajoče vode hitreje pretaka skozi jiamo in odlaga le majhen del tega.³ Vodni curki, ki vderejo v jamo po dežju skozi večje špranje in kamine, pa nekateri tudi zaradi mehanične sile sploh ne odlagajo sige, če pa jo, pa v obliki sigove kope, na kateri se voda dovolj razprši, da lahko pride do sedimentacije karbonatov. Enakomerno kapljajoča pronicajoča voda — to je značilnost šestega vodnega pretoka skozi sigovo skorjo na stropu ali skozi stalaktite — pa gradi vitke stalaktite in prav tako vitke stalagmite — kadar kapljica ne udarja z večje višine. V tem primeru pa so stalagmiti čokasti in imajo ravno glavo ter stranske izrastke, na katere škropi kapljajoča voda. Takih najdemo vse polno na Veliki gori.

V vhodnih rovih najdemo še eno značilnost: stožčaste nesimetrične in zvite stalaktite s hrpavo površino. Taki so na vseh vhodih v jame in zdi se, da vpliva nanje izsuševanje. Trditev, da prihaja do sedimentacije sige zaradi izhlapevanja vode, velja v moderni speleologiji za zastarelo, ker znaša relativna vlaga v jamah skoraj vedno 100/o. Taka vlaga je tudi v Postojnski jami.

³ V Postojnski jami, ki ima v povprečju 80 do 150 m debel strop, se pretok od kraja do kraja zelo različno zakasni za dežjem na površini, za nekaj ur do več dni. Najhitreje reagirajo vodni curki.

Vendar skozi vhodne rove vedno piha vetef, pozimi noter, poleti ven. Pri tem se zrak ogreva in zato lahko suši kapniške površine, čeprav ohranja isto relativno vlažnost. To omogoča, da kapljice, ki so pritekale skozi pore v stalaktitu, izkristalizirajo apnenec, preden se zberejo v vertikalno polzenje. V takih primerih kristalizacije kapniške forme ne izražajo zakonov težnosti, ki jim je podvržena tekoča voda.

Onstran Razpotja, kjer bomo nazaj grede spet dosegli jamsko železnico, je malo kapnikov, ker je tudi malo kapniške vode. Zato so se rovi, ki jih je pustila Pivka pri prestavitvi v nižje horizonte, bolj ohranili v prvotni obliki. Zato tu lažje pokažemo učencem, kakšne so vodne jame in njihov prečni prerez, in kako ponikalnice oblikujejo stene, ki so tu polne erozijskih kotlic. Take oblike srečujemo navadno ob prodonosnih potokih. Zal pa proda v zgornji etaži v Starih jamah ne najdemo, pač pa flišno ilovico. Kotlice vidimo tudi na stropu, toda te večinoma niso erozijske, temveč korozijske, čeprav imajo uglajene stene. Agresivna voda, ki jih je izdelala, je zaradi zakonov težnosti polzela po izboklinah, ki jih je korodirala in tako skalo zgladila. Če pa taka voda pada na nagnjeno skalno ploskev, izdelala na njej žlebiče. Danes je skoraj vsa pronicajoča voda v Postojnski jami sigotvorna. Jamske kotlice pričajo, da je bilo nekdaj drugače in to verjetno ob viških glacialnih dob, ko tudi nad jamo ni bilo gozda. To so pokazala izkopavanja ostankov taksokratnih živali.

Na Veliki gori se obiskovalci navadno sprašujejo, kako je mogel nastati tako velik prostor.

Kritičen opazovalec ne verjame razlagi, da je pač vsega kriv udar stropa ob velikem potresu. S tektoniko so nekdaj razlagali reliefne oblike vobče. Danes jih bolj s trajnimi geomorfološkimi procesi, ki niso tako vidni, a so še bolj izdatni. Tu je tak proces spiranja talnih ruševin skale in sige. Od tod toliko podrtih stalagmitov in v bližnjih rovih tudi udorov v naplavljenjo ilovico, kjer se ob največjih povodnjih še pojavi poplavna voda, ki se iz Pivkinega rokava razliva v številne kanale in špranje. Sele intenzivno korodiranje tal je omogočilo rušenje stropa, ki je prepokan ter ga prečka tektonska prelomnica, vidna na stropu. Ti procesi pa ustvarjajo vse večje jamske dvorane, katerih razsežnosti gredo ponekod v stotine in tisoče kubičnih metrov.

V Lepih jamah, ki jih prepotujemo peš hi ki so jamski horizont zase, nas presenečajo sveže barve. Zal nam je, da niso ostale tako barvite tudi Stare jame, ki so jih pred elektrifikacijo razsvetljevali z bakljami in drugimi dimnimi razsvetljevalnimi sredstvi. Te usode so bile deležne tudi druge stare turistične jame, kot Vilenica pri Lokvi, Divaška jama, Jama pod Rabjim zobom pri Bledu itd. Most z Velike gore v Lepe jame pa so napravili šele med prvo svetovno vojno. Tz prvega četrstoletja izvirajo tudi umetni rovi in odkopi, ki se jih bomo spet lotili v tem letu, da bi onstran Pisanega rova odkopali stare Pivkine kanale in se po njih približali Planinski jami. Ge se bodo upanja izpolnila, bo to vsekakor snov za nov prispevek v Ceografskem obzorniku.

DROBNE NOVICE

JUGOSLOVANSKA MORNARICA

Do začetka leta 1962 je štela jugoslovanska mornarica 831.604 bruto registrskih ton (264 ladij). Leta 1960 smo imeli 641.661 brt. ali 170.000 brt. manj. Po podatkih londonskega Lloyd's Register Shipping je naša mornarica (18) osemnajsta na svetu. Samo v zadnjih petih letih so naše ladjedelnice izdelale 63 novih ladij s skupno tonažo 320 tisoč bruto registrskih ton. Po petletnem načrtu naj bi naše ladjeve (do leta 1965) doseglo 1.000.000 bruto reg. ton.

Ze leta 1962 je naša trgovinska mornarica povečala tonažo za 13 odstotkov glede na prejšnje leto. Kljub izločitvi nekaterih starih ladij za staro železo je tonaža narasla na 954.000 brt. Pri pomorskem prevozu našega blaga v izvozu in uvozu se je povečal njen delež na 53,8 odst., medtem ko so ostalih 46,2 odst. blaga prepeljale tuje ladje. Poleg tega pa so naše ladje prepeljale preko štiri (41 milijone ton tujega blaga, to je za 3,80/o več kot leta 1961.

Naše ladjedelnice so po vojni zgradile 950.000 brt. ladjevja. Tukaj je všteti mnogo ladij, ki smo jih gradili za tuje države, med njimi za Poljsko, Indonezijo, Sovjetsko zvezo, Argentino in tako naprej.

IZVOZ JUGOSLOVANSKIH AVTOMOBILOV

Iz Kragujevca bodo letos izvozili na Finsko in na Madžarsko 1400 avtomobilov. Jugoslavija bo v celoti izvozila 3000 avtomobilov. Od tega 2500 vozil tipa Fiat 600.

ITALIJANSKA MORNARICA

Po podatkih Lloyd's Register of Shipping je štela italijanska trgovska mornarica v začetku 1962. leta 5.319.000 bruto registrskih ton, ali 3,90/o več kot leta 1960. Če gledamo predvojno stanje, se je tonaža povečala za več kot polovico. Italija ima tako skoraj 40/o vsega svetovnega ladjevja in je na sedmem mestu za ZDA, Veliko Britanijo, Norveško, Liberijo, Japonsko in Grčijo. Za Italijo pa so razvrščene Francija, Nizozemska, Zahodna Nemčija, Sovjetska zveza, Panama itd. Mornarica šteje skupaj okoli 31900 ladij. Od tega je 3286 ladij na mehanski pogon. 481 jadrnic s pomožnimi pogonskimi stroji, ostalo pa so navadne jadrnice.

TEŽKA INDUSTRIJA V ITALIJI

Težka industrija Italije je v letih 1950—61 precej napredovala. Proizvodnja surovega železa se je povečala za 14 odstotkov, ali od 2,683.000 na 3,050.000 ton. Proizvodnja jekla pa za 11 odstotkov ali od 8,230.000 na 9,150.000 ton leta 1961. Italijanska poraba jekla je dosegla 10 milijonov 600 tisoč ton, to je 210—271 kg na prebivalca. Pripomnimo naj, da v državah članicah Premogovne jeklarske skupnosti znaša okoli 340 kg.

Najbolj je napredovala proizvodnja premoga (za 32,9 odstotkov), sledi fina mehanika (26,50/o), mehanska industrija (15,60/o) in proizvodnja raznih rud za 15,40/o. Glede produkcije svinca navajajo, da se je nekoliko skrčila. Topilnice so proizvedle 37.498 ton svinca v palicah. Država mora precej te kovine še uvažati. Tako je leta 1951 uvozila 35.000 ton svinca.

PROIZVODNJA ALUMINIJA V FRANCIJI

Francoska aluminijeva industrija je oprta na lastne zaloge boksita in velike količine vodne energije. Zato tudi produkcija aluminija stalno narašča. Leta 1950 je znašala 235.000 ton, leta 1961 pa 279.163 ton. Največ kovine proizvede koncem Pechineg in to za leto 1950 187.000 in leta 1961 226.891 ton.

POLJSKE LUKE

Današnja Poljska ima tri velike luke: Sčecin (Szczecin), Gdansk in Gdinijo. Po prvi svetovni vojni je bila država odvisna samo od Gdanska, ki je užival mednarodni položaj prostega mesta. V resnici je bil pod vplivom nemškega nacizma, ki je rovaril proti Poljski. Zato so Poljaki zgradili novo luko Gdinijo, oddaljeno 20 km od Gdanska. Pristanišče je kmalu postalo največje na Baltiškem morju. Sele po drugi svetovni vojni sta državi pripadla Sčecin in Gdansk. Pristanišča hitro napredujejo zaradi globokega gospodarskega zaledja, ki sega prav do južnih delov države (Slezija) in še preko meja. Od tod potujejo proti pristaniščem velike količine premoga, železove rude in polizdelki, na jug pa prihajajo razne surovine, ki jih potrebuje hitro razvijajoča se industrija.

Niso pa pristanišča pomembna samo za Poljsko, ampak tudi za Češkoslovaško, Vzhodno Nemčijo in za Sovjetsko zvezo. Zlasti češkoslovaška je prizadeta zaradi Hamburga, preko katerega skoraj ne izvaža več. Zato se je preusmerila na Odro in Sčecin. Ta smer bo postala še važnejša, ko bo zgrajen kanal čez Moravska vrata med Odro in Moravo.

GDANSK leži ob Visli. Pristanišče je obsežno, saj meri preko 1000 ha in ima 6300 m pomolov. Leta 1960 je znašal promet 6,000.000 ton, leta 1958 pa 5,3 milijonov ton. Povečanje gre na račun večjega prometa z lesom iži žitom. Največ prog vodi iz Gdanska proti drugim pristaniščem Evrope, Bližnjega in Daljnega Vzhoda. Pristanišče je specializirano na tovorjenje lesa in žitaric.

GDINJA je najsodobnejše pristanišče ob Baltiškem morju. Gradili so ga deset let (do 1936) in po dolži/hi pomolov prekaša Gdansk (14.900 m), po površini pa je nekoliko manjši (854 ha). Promet je hitro naraščal in znašal leta 1960 že preko 7,000.000 ton. Iz Gdinje vodijo

proge največ na Daljni Vzhod, Afriko in Avstralijo. Največ se bavi s tovorjenjem drobnega blaga.

SCECIN je tranzitno pristanišče za Češkoslovaško. Avstrijo in Madžarsko. Površina pristanišča je 1760 ha. pomoli pa so dolgi 15.000 m. Ko je bil še pruski, ni imel prekoceanskih linij (te je vzdrževal Hamburg). Sedaj pa plujejo ladje iz pristanišča po vsem svetu. V novjšem času se je v bližini razvilo pristaniško mesto Svinoujscije, kjer lahko pristajajo največje ladje (v Sčecinu ne, ker leži 65 kilometrov od morja). Skupaj sta imela leta 1960 skoraj 9,000.000 ton prometa. Pristanišče se bavi predvsem s prodajo premoga in žita.

Skupna značilnost luk je v tem, da so izvozne, toda po mnenju strokovnjakov bodo kmalu postale v enaki meri uvozne. To je velikega pomena za ladje, ki bodo v obeh smereh imele poln tovor.

PREBIVALSTVO KANADE

Poleti leta 1951 je bil v Kanadi popis prebivalstva. Ugotovili so, da živi v državi 18.200.000 ljudi ali za 13,2 odstotka več kot pred petimi leti. Zanimivo je, da prebivalstvo hitro narašča v zapuščenih in odročnih pokrajinah. To razlagajo s tem, da so odkrili nafto v Alberti in v Saskatchewanu, kamor ljudje trumonja odhajajo zaradi dobrega zaslužka. Tudi mesta na vzhodu so se močno povečala. Glavno mesto Ottawa šteje 418.393 ljudi in se je v zadnjih petih letih povečalo za 21,1 o/o. Montreal ima pa 2,059.341 prebivalcev in se je povečal za 18,2 o/o. Leta 1956 je mesto imelo 1,620.758 ljudi. Toronto se je povečal za 19,7 o/o in ima 1,798.491 ljudi.

WASHINGTON IN ČRNCI

Amerikanci so objavili zanimive podatke o črnem prebivalstvu v nekaterih ameriških državah in mestih samih. Omenili bi le podatke za Washington, ki je imel kar 55 o/o črncev in le 45 o/o belcev. Prebivalcev črne krvi je bilo 455.950, bele pa 373.050. Za sedaj pa navajajo še precej višje odstotke črncev. Če pogledamo podatke za deset let nazaj, vidimo, da je bilo takrat dvakrat več belih meščanov. Tudi podatki za večja mesta ZDA na jugu izkazujejo več kot 4000 črnih prebivalcev.

ŠTEVILO ŽIVINE NA SVETU

Po podatkih Organizacije za kmetijstvo in prehrano (FAO) je bilo leta 1950 na svetu veliko več živine kot lla primer pred desetimi leti. Zlasti v drugi svetovni vojni je živinoreja zelo trpela in si počasi omogla. Število ovac je v tem razdobju (deset let) naraslo od 774 na 967 milijonov glav. Največ ovac je v Oceaniji (Avstraliji, Novi Zelandiji in to kar 200 milijonov). Sledi Azija (144), Evropa, (134) in Sovjetska zveza (130 milijonov).

Goveje živine je danes na svetu 890 milijonov glav. Pred desetimi leti je bilo 762 milijonov glav. Prva je Južna Amerika (141), Evropa (111) in Sovjetska zveza 71 milijonov glav.

Tudi število koz se je povečalo in to od 289 na 341 milijonov. Število konj pa je nazadovalo od 75,8 na 70,2

milijona. Zaradi konkurence motornih vozil število konj povsod na svetu upada. Se Mongolija, ki je konje gojila za sovjetsko zvezo, polagoma opušta to gospodarsko panogo, ker sovjetska armada zaradi uvajanja motorizacije, ne potrebuje več toliko konj.

PRODUKCIJA RIŽA

Riž je glavna hrana Jugovzhodne in Vzhodne Azije. Zanimivo je, da se struktura tržišča na Daljnem Vzhodu že dalj časa menja. Nekje potrebe stalno naraščajo, nekje pa upadajo. To največ zavisi od dobrih in slabih letin, ter od gibanja števila prebivalstva. Največ ga lahko izvozijo Burma, Tajski, Kambodža, ZDA in Brazilija. Druge države ga morajo uvažati. Oglejmo si nekatere. Precej ga bo zopet uvozila Kitajska. Potrebe po rižu so čedalje večje v Indiji. Spomnimo se samo na nesrečno delitev Indije in Pakistana, kjer je Indija izgubila 800/0 riževih in 660/0 žitnih polj. Od tega si še danes ni popolnoma opomogla in je močno navezana na uvoz. V letu 1960 je država uvozila 700.000 ton riža. Ker je bila letošnja (1962) letina dobra, ga bodo uvozili nekaj manj.

Največji uvoznik riža je Indonezija, saj ga je uvozila preko milijon ton in še vedno sklepa nove pogodbe. Državo so nekajkrat prizadejale velike poplave. Cejlon ga uvozi nekaj manj kot pol milijona ton iz Burme in Tajske.

Tudi Kuba uvažata iz Egipta in Britanske Gvajane. Japonska bo uvozila 140.000 ton riža, kar je manj kot pa prejšnja leta, saj so letine zelo dobre.

HRANA PO KALORIJA

Po podatkih OZN se najbolj hranijo Irci. Njihova hrana vsebuje dnevno po 3500 kalorij. Najbogatejši narodi na svetu kot ZDA in Avstralija, ne uživajo najbolj kalorične hrane zaradi diete. Strokovnjaki ljudem priporočajo revnejšo hrano. Najmanjšo kalorično vrednost so zabeležili v Indiji in to 1400 kalorij dnevno.

NA SVETU PREVLADEJEJO ŽENSK

Po podatkih OZN se je prebivalstvo v zadnjih 40 letih pomnožilo za eno milijardo. Zemljanov je skoraj tri milijarde, po nekaterih podatkih pa že nekaj več. Samo v zadnjih desetih letih se je človeštvo povečalo za 400 milijonov. Na svetu je 50,90/0 žensk in 49,10/0 moških. Moški po večini samji v Kaniadi, Avstraliji in v Novi Zelandiji ter v nekaterih azijskih deželah.

Največ ljudi živi v Aziji. Organizacija združenih narodov navaja, da je tukaj več kot polovico (560/0) vseh ljudi našega planeta. Naraščanje prebivalstva je dvakrat hitrejšo kot v Evropi. Na kvadratni kilometer živi 60 oseb. Navajajo celo, da je Tokio večji od New Yorka. Glavno mesto Japonije naj bi imelo preko 8,300.000 ljudi, New York pa 7,800.000 ljudi.

V Evropi živi 135 ljudi na kvadratni kilometer. Tu je prirodni prirastek najmanjši na svetu. Podatki kažejo 19 rojstev na 1000 prebivalcev. Umrljivost pa je deset na 1000 prebivalcev.

SVETOVNA PROIZVODNJA NAFTE

Svetovna proizvodnja nafte je znašala leta 1951 1 milijon 119 tisoč ton, kar pomeni 70 milijonov ton več kot leta 1960. Celoten napredek znaša torej 6,50/0. Preseneča dejstvo, da se je na drugo mesto v svetovni lestvici uvrstila Sovjetska zveza, ki je bila dolga leta tretja za ZDA in Venezuelo. V SZ se produkcija nafte pospešuje iz leta v leto tako na že starih poljih, kot na novih, ki so jih v zadnjem času nekaj odkrili (na primer v Turkmeniji). Producerska v Kuwajtu in Venezueli je nekoliko nazadovala. V Kuwajtu je krizo treba pripisati začasnemu trgovinskemu zastoju. Glede Venezuele pa naj navedemo, da ima več težav. Prvič so tu zapreke, ki jih je vlada ZDA postavila uvozu nafte iz tujine (ZDA so kupovale od Venezuele do 450/0 nafte). Drugič je država izgubila argentinski trg, ker se je ta otresla uvoza in jo celo sama izvažala. Tretjič pa je tudi Kuba prenehala kupovati venezuelsko nafto. Največji proizvajalci so:

ZDA	353,500,000 ton
Sovjetska zveza	166,000,000 ton
Venezuela	151,000,000 ton
Kuwajt	83,000,000 ton
Saudova Arabija	68,800,000 ton
Iran	58,800,000 Um
Irak	49,000,000 ton
Indonezija	20,600,000 ton

Vse kaže, da bo produkcija še naraščala. To mislimo zato, ker so veliki koncerni prišli na to, da bi iskali vrelce pod morsk gladino, na pr. v Perzijskem zalivu. Obrežnim državam so ponudili celo 78 00 deleža pri dobičku. Tako je Royal Shell v Kuwajtu takoj plačala v čistem denarju 84 milijonov dolarjev. Ne zaostaja pa tudi japonska družba Arabien Oil Company, italijanska družba ENI (Ente Nazionale Idrocarburi) in številne ameriške.

Ze večkrat smo na tem mestu omenili velik strah za padnih družb pred sovjetsko nafto, ki vedno bolj prodira na evropski trg. Zlasti Italija je v zadnjem času povečala uvoz iz te države in krije 16,5 00 svojih potreb s sovjetsko nafto. Veliko uvažajo še Češkoslovaška republika, Poljska in Vzhodna Nemčija. Bojazen je toliko bolj upravičena, če gledamo načrte Sovjetske zveze. Po sedemletnem načrtu (1959—65) bi se morala proizvodnja dvigniti od 113 na 240,000,000 ton. Do leta 1970 bi morala napredovati zopet za polovico. Ne smemo pa pozabiti še dejstva, da je sovjetska nafta od 20—30 00 cenejša od ostale.

SVETOVNA PRODUKCIJA JEKLA

Danes proizvajajo jeklo že 53 držav. Povečale so proizvodnjo od 1960—1961 za 40/0. Na prvem mestu so še vedno ZDA z letno tonažo (1961) 98,000,000 ton. Pred letom dni so napravili 99,282,000 ton jekla. Producerska je nekoliko nižja zaradi gospodarskih težav. Gospodarski strokovnjaki cenijo, da bi ZDA lahko napravile 161,000,000 ton jekla, če bi izkoristili vse možnosti, ki jih imajo na razpolago.

Druga je Sovjetska zveza, ki je napravila velik skok. Izdelala je 78,100,000 ton jekla. Tretja je Zahodna Nemčija s skoraj 40,000,000 ton jekla. Producerska nenehno narašča. Četrta je Japonska, ki je napravila velik skok in

to od 24,403.000 na 31,000.000 ton. Sledi Velika Britanija s 24,000.000 tonami. Vodilnim državam se močno približuje Kitajska, ki ga je napravila okoli 20,000.000, vendar je produkcija precej padla. Naslednja je Francija z 19,000.000 tonami ter Belgija in Luxemburg 12,2 milij. ton jekla. Važna producenta sta postali tudi Italija (9,150.000 ton) in Kanada (6,500.000 ton).

Proizvodnja jekla v Veliki Britaniji precej koleba in je v nekaterih letih celo nižja. Jeklarne delajo s povprečno 83,30/o zmogljivosti. To pripisujejo (po podatkih Urada za železo in jeklo) konkurenci tujih jeklarn, ki ugodneje prodajajo kovino in onemogočajo Veliki Britaniji tolikšen izvoz, kot je bil planiran.

Ce so države leta 1951 proizvedle preko 361,000.000 ton jekla so ga leta 1952 369,000.000 ton. Ze zgoraj smo videli kako je Sovjetska zveza povečala produkcijo. S tem je prvič prekosila zahodnoevropsko gospodarsko skupnost, ki je v preteklem letu napravila 72,6 milijonov ton jekla.

PREKOP KRA

V kratkem bodo pričeli z gradbenimi deli v ožini Kra. Tukaj se namreč polotok Malaka najbolj zoži in tudi svet se zniža na 75—76 metrov nadmorske višine. Vedeti moramo, da se Malajske gore ne vlečejo od severa proti jugu sklenjeno, ampak so razdrobljene na več hrbtov. Zato poteka čez več ugodnih prehodov in eden od teh je Kra.

Ko bo ožina prekopana, bo pot iz Indijskega oceana v Pacifik skrajšana za 930 km. To bo dalo Siamu (Tajski) izreden promet in gospodarski pomen. Razumljivo je, zakaj se Britanci niso nikdar navduševali nad to zamisljivo; s tem bi bil prikrajšan Si'ngapur.

Prekop bo 40 km dolg. Ob njem bodo zgradili novo pristanišče. Strokovnjaki iz Amerike, Francije in Poljske, ki so tukaj raziskovali, so ugotovili v bližini velike zaloge kositra, železove rude, aluminijevih silikatov, kar še povečuje važnost gradnje. Z izvedbo načrta se bo znatno povečala trgovinska zamenjava med Burmo, Tajsko, Indijo in Kitajsko. Seveda se bo del prometa, ki je šel čez Singapur, preusmeril skozi prekop KRA.

Stane Košnik

ATLAS AVSTRALSKIH PRIRODNIH BOGASTEV

Atlas, ki ga je izdal „Oddelek za nacionalni razvoj“ (Department of National Development) v Canberri v letih 1953—1960, je po obsegu eden največjih doslej objavljenih atlasov take vrste. Zaradi svoje izčrpnosti in pa tudi zaradi velike površine dežele, ki jo prikazuje, je atlas pač moral iziti v tako velikem obsegu. Merilo je bilo težko izbrati, ker se naseljenost notranjih in pa obalnih področij zelo razlikuje. Merilo 1:6,000.000, v katerem so narejene karte na enem celem listu, je sorazmerno majhno v primeri z merili v večini podobnih atlasov. Vendar se ta atlas lahko kosa z vsemi podobnimi deli za subtropske in za tropske pokrajine.

Organizacija dela za atlas je seveda morala biti izredno obsežna. Najprej je bilo treba napraviti pregled vseh avstralskih prirodnih bogastev. V končni obliki se najbolj približuje stanju, kakor ga predlaga mednarodna geografska komisija.

Osnovne karte atlasa so skrbno izbrani, sb pi račpo* rejene tako, da lahko rabijo za osnovo pri prikazu mnogih drugih pojavov. Kompleksnost kart je zelo učinkovita v fizičnih opisih in v antropogeografskih podatkih. Fizična karta se zdi na prvi pogled nekoliko netočna, ker relief zaradi senčenja ni dovolj jasen. Vendar to ne moti, ce pomislimo, da so ostali bistveni pojavi, kot na primer rečna mreža v reliefu, zelo jasno prikazani. Enako hi lahko v začetku kdo ugovarjal načinu, kako je podana razporeditev prebivalstva. Vendar vidimo, da prav ta način dobro pojasnjuje druge karte, kot na primer zdravstveno karto ali pa karto šolstva.

Iz vseh kart je razvidna skrb za koordinacijo med glavnimi in pomožnimi pojavi, ki dopolnjujejo predstavo o pglavitnih kartografsko prikazanih dejstvih. To je razvidno že iz samega zaporedja kart. Karta rudnih bogastev na primer, je uvrščena takoj za geološko karto.

Posebno skrbno so izdelane klimatske karte. Kot vse klimatske klasifikacije je tudi ta nekoliko shematična (subekvatorialno, tropsko, subtropsko, suho kontinentalno in zmerno kontinentalno podnebje). Dodatni napisi pa označujejo zelo drobne nianse, u>oštevajoč hkrati bližino morja in nadmorsko višino. Za značilne klimatološke [oostaje prikazujejo diagrami za povprečna leta razporeditev temperatur, dežja in trajanja zmrzali. Poleg tega so še številne karte, ki predstavljajo srednje mesečne temperature in pa padavine, srednje letne temperature, spremenljivost teh in atmosferske nezgode.

Posebno pazljivo je obdelana hidrografija. Med opombami h kartam je tudi poudarjeno, da ima Avstralija čisto poseben tip odtoka, ki mu ga na svetu skoraj ni enakega. To je prikazano na treh listih, ki so naslovljeni: 1. Povodja, 2. Očuvanje površinskih voda in 3. Podzemne vode. Povezanost med njimi je jasna. Prvi del opisuje naravo, drugi pojasnjuje vplive človekovega dela, tretji del pa je mešan, ker so proste podzemne in arteške vode znane le v mejah raziskovalnih del za njih izkoriščanje.

Pedološko dovolj podrobno proučiti tako veliko deželo je bilo velikansko delo. Štirim klimatskim področjem: aridno, semiaridno, subhumidno in humidno, ustrezajo štirje klasični tipi prsti: rjava prst, rdeče prsti in rendzine, podzoli, ilovnate prsti in šote. Takoj za tem so prikazana vegetacijska področja, ki so razdeljena v savane, pašnike, gozdove in hoste ter razna druga. Na prvi pogled nas preseneti, da so pašniki pobarvani rumeno; upoštevati pa je treba vrsto teh pašnikov in da je zelena barva rezervirana za področja, porasla z gozdom. Tej sledi karta gozdnih bogastev. Posebna karta podaja strukturo izrabe tal, statistični podatki pa so zbrani na drugih listih. Posebej so prikazani tudi občasni pašniki v gozdovih. Žita so prikazana ločeno ali pa kombinirano z živinorejo. Drevsne in industrijske kulture imajo isti znak, ker so p>drobno obdelane v naslednjih listih, od katerih prikazujejo eni področja posameznih kultur, drugi pa njih proizvodnjo. Izohiete in padavinski diagrami lepo pojasnjujejo lokacijo posameznih kultur.

V tem atlasu je prvič prikazano na isti karti s pikčasto metodo število živine na raznih tipih pašnikov, transhumansa, tovarne konzerv itd.

Ker je velik del dežele v sredini gola puščava, se na prvi pogled vzbuja pomislek, ali ne bi bito bolje, da bi se zadovoljili z obrobni karticami in ne bi predstavljali dežele kot celoto. Vendar bi s tem izgubili celotni pregled

dežele, kar se lepo vidi že pri kartah, na katerih se nekatere železniške proge že spuščajo v osrednjo puščavo. Rudna bogastva namreč lahko tudi tam omogočijo lokalni razvoj, ki bo počasi pripomogel k boljši porazdelitvi energetskih virov, predelovalne industrije itd.

Prikaz naselitve je manj posrečen. Ločeno prikazovanje mestne in podeželske naselitve je oteženo še z različno grafiko, ki označuje ruralno prebivalstvo z relativnimi, urbano pa z absolutnimi številkami. Podajanje gostote prebivalstva v stolpcih je dobro, krogi pa se premalo razlikujejo, da bi jih bilo mogoče na karti zanesljivo ločiti. Nasprotno pa so gibanje prebivalstva in spremembe v njegovem številu zelo skrbno obdelane. Povečanje ali zmanjšanje števila po centrih je izraženo s krogi dveh različnih barv. Priseljevanje je prikazano na petih kartah v merilu 1 : 12,500.000. Najbolj originalne so karte o deležu priseljencev pri naraščanju mestnega in seveda tudi podeželskega prebivalstva.

Promet je podan na treh kartah. Letalski promet je na isti karti kot cestni, vse pa v primerjavi z gostoto

prebivalstva. Morske luke 90 prikazane v krogih z izseki o kapaciteti luke in o prometu. Z barvami so tudi označena zaledja posameznih luk.

Potem se vrste karte s podobnimi podatki kot v drugih atlasih. Na koncu so regionalni prostorski plani. Projekti so razporejeni po tipu, vrsti in investicijah, ki jih zahtevajo.

Dodati je treba, da je komentar k posameznim kartam prava enciklopedija, ki z grafikoni, tabelami itd. pojasnjuje podatke v karti. So pa tudi nekatere pomanjkljivosti. Tako, na primer, nikjer ne navaja umrljivosti, čeprav obstajajo statistični podatki za vse področje. Struktura in funkcije mest tudi niso enotno obdelane. V celoti pa vendar pomeni ta atlas enega od najboljših nacionalnih atlasov.

Po: A. Libault: L'Atlas des ressources australiennes; Annales de Géographie, Mai—Juin 1952, str. 318—321.

Lojze Gosar

DRUŠTVENE VESTI

OBČNI ZBOR GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE

Letošnji občni zbor GDS je bil 7. aprila 1953 v prostorih Oddelka za geografijo filozofske fakultete. Poleg večjega števila članov GDS iz Ljubljane so se zbora udeležili predstavniki podružnic, poverjeništev in institucij.

Poročila predsednika, podpredsednika, tajnika in blagajnika so nam pokazala, kljub navidez skromnemu obsegu dela, lepe rezultate, ki jih je dosegla slovenska geografija v tem letu. Ti rezultati 90 tudi plod novih organizacijskih oblik in možnosti za znanstveno delo v okviru Geografskega inštituta univerze v Ljubljani. Za šolsko leto pa v okviru Zavoda za napredek šolstva, ki je med drugim v novembru 1952. leta organiziral v Ljubljani seminar za profesorje geografije na gimnazijah. Razen tega se je v društvu, sicer brez reorganizacije ali spremembe pravil, vendar dokaj uspešno uveljavila nova, dekoncentrirana smer dela, prav posebno, kar zadeva delo v smeri popularizacije naše vede. Ta smer dela se kaže zlasti v tem, da je ljubljanska podružnica prevzela marsikatero dotedanje opravilo osrednjega društva.

Ni majhnega pomena dejstvo, da je uspelo društvu kljub vsem težavam, ki so nastale z močno komercializacijo tiska, obdržati pri življenju, čeprav s časovnimi zamudami ter finančnimi in organizacijskimi težavami svoji redni publikaciji Geografski vestnik in pa Geografski obzornik. Spričo nesorazmerja med subvencijo, ki nam jo s polnim razumevanjem daje Sklad za podpiranje založništva ter stroški tiska, je vprašanje možnosti nadaljnega vzdrževanja Geografskega vestnika še vedno kočljivo. Občni zbor je potrdil predlog odbora, da bi društvo pri izdajanju in pri financiranju Geografskega vestnika sodelovalo z Inštitutom za geografijo, kar se trenutno kaže kot edina možna oblika. Tudi Geografski obzornik se bori s podobnimi težavami, vendar je še vedno nerešeno vprašanje njegove

uprave. Društvo je izdalo Zbornik VI. kongresa geografov FLRJ, ki je po dosedanjih vtisih vzbudil v Sloveniji in ostalih republikah velik interes. Dalje je društvo tudi izdajatelj publikacije Dolenjska zemlja in ljudje, ki pomeni dostojen rezultat dosedanjega dela naših geografov na Dolenjskem tako v okviru Društva kakor v okviru inštitutov. Sama ugotovitev ter več kot enoletno delo Inštituta za geografijo univerze, sta pokazala, da se je geografija v naši družbi kljub vsem tradicionalnim predsodkom vendar dovolj afirmirala, da ji je družba odprla v novem sistemu organizacije znanstvenega dela takšne materialne in organizacijske možnosti, kakršnih doslej še ni imela. Seveda pa bo to mogoče izkoristiti tudi v bodoče samjo z modernimi metodami ekipnega raziskovalnega dela ter koordinacije raziskovalnega dela geografov v znanstvenih in operativnih institucijah.

Z razvojem Zavoda za napredek šolstva, zavodov za prosvetno pedagoško službo in z ustanovitvijo Inštituta za geografijo na univerzi je postalo GDS v vedno večji meri predvsem inspirator in iniciator prizadevanj za kvalitetno rast pouka na srednjih in osnovnih šolah. Sekciji za geografski pouk se je posrečilo sestaviti skupine, ki so se lotile pisanja geografskih učbenikov za osnovne šole in za gimnazije.

Poleg učbenikov za šesti razred osnovnih šol, ki so že izšli, bosta letos izšla še učbenik za sedmi in osmi razred, prihodnje leto pa učbenik za prvi razred gimnazije. GDS je veliko prispevalo k reformi geografskega pouka na gimnaziji. Na zahtevo prosvetnih organov je sestavilo nove učne načrte in jih bo v kratkem še izpopolnilo in primerno moderniziralo.

Poročila načelnikov podružnic in diskusija so pokazala dokajšnjo poživitev delavnosti med geografi. Zlasti razveseljivo je, da je ponovno oživelo delo v mariborski podružnici, medtem ko se je delo ostalih podružnic nadaljevalo na dosedanjih osnovah. Ljubljanska podružnica je

pravila anketo med učitelji geografije na šolah prve in toge stopnje v okviru ljubljanskega okraja, katere namen bil pridobiti nove člane GDS, ter dobiti pregled o stanju 'problemih geografskega pouka na teh šolah. Rezultati kete se bili zelo pozitivni, poleg vsega pa so pokazali : še vedno dokajšnjo zasedenost mest za učitelje geografije z nestrokovnjaki. Anketa v delovnih področjih ostalih družnic bi prinesla prav tako zanimive rezultate in bi jih prav priporočljiva.

Občni zbor GDS je poveril ljubljanski podružnici logo, da v sodelovanju s sekcijo za geografski pouk pri ntralnem odboru GDS obnovi izdajanje Biltena, občasnega formativnega glasila GDS, čigar vsebina in namen bo tnanjanje vseh članov društva z raznimi novostmi ter uredovanje informacij. To bo obenem pot, ki bo vodila tesnejšemu stiku med člani in podružnicami ter zlasti k rji popularizaciji tekoče geografske literature, ki še med ografi samimi ni dosegla takšnega odziva kot bi bilo želeti.

Občni zbor je nato izvolil naslednji upravni odbor:

predsednik: dr. Svetozar Ilešič,

I. podpredsednik: dr. Ivan Gams,

II. podpredsednik: prof. Dušan Kompare,

I. tajnik: Jelka Kunaver,

II. tajnik: Drago Meze,

blagajnik: prof. Gita Marjetič,

upravnik GV: Matjaž Jeršič,

knjižničar: Tatjana Sifrer,

tajnik odseka za znanstveno delo: Stanko Polajnar,

tajnik odseka za geografski pouk: Ksenija Rode,

zastopnik študentov: Sergej Koglot,

zastopnik uredništva GV: dr. Svetozar Ilešič,

odbornika brez stalne funkcije:

dr. Vladimir Klemenčič in prof. Avguštin Lah.

V nadzorni odbor so bili izvoljeni:

prof. Silvo Kranjec, dr. Cene Malovrh in

dr. Vladimir Kokole.

Potrjeni so bili tudi predsedniki podružnic in povrejeniki.

M. Pak

TKANINA - GALANTERIJA CELJE

TRGOVSKO PODJETJE S TEKSTILOM NA VELIKO IN MALO

CELJE — STANETOVA ULICA   Telefon: 31-35 in 31-36

vam nudi

V VELIKI IZBIRI IN PO KONKURENČNIH CENAH

NAJRAZLIČNEJŠE TEKSTILNO IN GALANTERIJSKO BLAGO!

Kmetijska zadruga Celje

Lastna in kooperacijsko-kmetijska proizvodnja!

Prodaja kmetijsko-reprodukcijskega

materiala ter odkup in prodaja

kmetijskih pridelkov po ugodnih oenah!

CINKARNA

M E T A L U R S K O -

K E M I Č N A

I N D U S T R I J A

C E L J E

„Me&a“

m e h a n i č n a t k a l n i c a

CELJE — IPAVCEVA ULICA 22

Prvovrstne popeline za ženske obleke
in bluze, moške srajce, inlete,
damaste, kanafase itd.

izdeluje

M E T K A — C E L J E

C e n e k o n k u r e n č n e —
p o s t r e ž b a t o č n a i n s o l i d n a !

Za cenjena naročila se priporoča
delovni kolektiv!

„AVTO CELJE“ C E L J E

S E R V I S I I N R E M O N T

trgovina na veliko in malo s servisi

CELJE — MEDLOG 16

Telefon 27-62

Prodaja vsa prevozna sredstva z rezervnimi
deli — Vršni servisno službo za TAM,
FAP, IMV, akumulatorje Vesna, RBR,
Zastava, Pretiš, Tomos in dvokolesa.

Vršni generalna, srednja in tekoča popravila
vseh zgoraj navedenih prevoznih sred-
stev točno in po konkurenčnih cenah.

Za cenjena naročila se priporoča
delovni kolektiv!

Avto - moto - servis Celje

LJUBLJANSKA CESTA 11

Telefon 21-80

izvršuje vsa generalna,
srednja in ostala popravila
vseh motornih vozil
in vsakovrstnih kmetijskih strojev
hitro, strokovno
in po konkurenčnih cenah

Za cenjena naročila se priporoča
delovni kolektiv

TEHNIČNA TRGOVINA

"VOZ **CONTAL** IZVOZ

LJUBLJANA — BEETHOVNOVA 11/5

OPREMA ZA TRGOVINO
IN GOSTINSTVO:

naprave za embaliranje in predpakiranje, stroji za mešanje prehrabnih izdelkov, mlini za kavo, aparati za pečenje (grill), stroji za rezanje suhomesnih izdelkov, stroji za mletje vse vrste mesa, optične in avtomatske tehtnice.

BIROTEHNIKA:

pisalni, računski, knjigovodski in fakturni stroji, registrske blagajne in razna druga oprema za pisarne.

APABATI ZA ŠIROKO
POTROŠNJO:

hladilniki, pralni stroji, televizorji, tranzistorski sprejemniki, magrjeiofoni, gramofoni in drugi električni ter gospodinjski aparati.

TEHNIČNA SLUŽBA:

montira in daje navodila za uporabo strojev, ki so na prodaj v naši tehnični trgovini.

SEBVIS:

za vse stroje in aparate, kupljene v naši tehnični trgovini, je zagotovljen servis.

Kaj pravijo Celjani?

Končno bo tudi nam lepo, saj nam bo CONTAL posredoval glasbeno tvornost vseh narodov v novi trgovini na Miklošičevi ulici v Celju.

Plošče CONTAL naravnost iz uvoza!

Ardiovizuelni in akustični aparati po konkurenčnih cenah!

ŽELEZARNA ŠTORE

proizaja: . !

- . SUBOVO ZELEZO
- . SM JEKLO — VSE VBSTE
- . LITZELEZNE VALJE
- . KOKILE
- . LITZELEZNE VODOVODNE CEVI
- . CEVOVODE
- . STBOJNO LITINO IN SAMOTNI MATERIAL

Zahtevajte katalog naših proizvodov!

Izdelava prvovrstna! Cene konkurenčne!

„Sadje - zelenjava“

LJUBLJANA — KREKOV TRG 2

obrat Ljubljana, tel. 32-791, 30-185, 30-719

obrat „Agropromet“, Celje, tel. 31-52

obrat „Agraria“, Kranj, tel. 25-40

kupuje in prodaja vse kmetijske pridelke
v skladiščih:

- Celje — Bežigrajska 13,
- Šempeter — Doberteša vas

in v svojih poslovalnicah:

- Dobrni,
- „Povrtnina“ v Žalcu in
- „Malina“ v Rogaški Slatini

Postrežba točna in solidna!

Tovarna volnenih odev Škofja vas pri Celju

proizvaja in nudi

vse vrste volnenih odev

Izdelava jako solidna!

Cene zajamčene!

TRGOVSKO PODJETJE

„KURIVO“ CELJE

nudi

vse vrste premoga in nekovinski

gradbeni material

Delovni kolektiv se priporoča

za cenjena naročila!

Podjetje za inženirske tehnične gradnje

»TEHNOGRADNJE«

MARIBOR — STRMA ULICA 10a
Telefon: 21-82, 23-37, 23-45

projektira in izvaja vsa v inženirsko
tehnično stroko spadajoča gradbena dela

Sedanja gradbišča podjetja:

HE Ožbalt na Dravi,
IIE Kruščica— Senj,
most na Dravi v Mariboru,
most na Savi pri Zagrebu,
poslovna hiša v Mariboru —
Partizanska 5—7,
hotel „Slavija“ v Mariboru,
mednarodni mladinski center in hotel
v Rovinju,
centralna gramoznica in objekti za SIP
na Pobrežju pri Mariboru,
mostovi na reki Eufkrat v Siriji.

Rudnik rjavega premoga

Trbovlje - Hrastnik

proizvaja

naslednje vrste premoga:

- KOSOVEC
- KOCKOVEC
- OREHOVEC
- GRAHOVEC_i
- . Z D R O B
- . P R A II

za industrijsko in za

Široko potrošnjo!

TOVARNA NOGAVIC
IN DROBNE KONFEKCIJE

„Polzela“

• „ v

vam nudi
kvalitetne ženske,
moške in otroške nogavice
iz sintetičnega vlakna

„Foiollfl“
Celje

izvršuje
vsa v fotografsko stroko
spadajoča dela
Prodaja fotoaparátov in
fotomateriala!

Tekstilna lovarna

» 1UTEKS «
ŽALEC

proizvaja:
jutino prejo, jutine tkanine
za 'embalažo
in koper za delovne obleke
Konfencionira
vreče in slamarice

TRGOVSKO PODJETJE
NA VELIKO IN MALO

JJ ŽELEZNINAR“

CELJE — STANETOVA ULICA 4

vam nudi železninsko blago
v poslovalnicah:

- Zelezninar, Celje
- Merkur, Celje
- Labod, Celje
- Zelezninar, Zalee
- Zelezninar, Vransko

Plinarna - vodovod Celje

Razen oskrbe z vodo in plinom vam lahko dobavljamo vse vrste tehničnih plinov kot kisik, dissous-plin, ogljikovo kislino, karbid in butan — Izvršujemo tudi plinske in vodovodne instalacije ter instalacije za centralne kurjave —

P r i p o r o č a m o   s e !

"Tovarna gospodinjske opreme

„Gorenje“ Velenje

Proizvodi
z zaščitnim znakom
„GORENJE“
so najkvalitetnejši!

„COMET“

PODJETJE ZA PROIZVODNJO
UMETNIH BRUSOV
IN MAGNEZITNIH IZDELKOV

Ž R E Č E

proizvaja in nudi:

vse vrste brusov in brusnih segmentov za kovaško, kovinsko in kamnoseško industrijo, za gradbeništvo ter za mlinske kamne vseh vrst in v vseh velikostih

Za cenjena naročila se priporoča delovni kolektiv podjetja

COMET"   ŽRECE

» I F A «   C E L J E

industrija finomehaničnih aparatov
C E L J E

znano specializirano podjetje
za izdelavo razne opreme
za projektne biroje

6

risalne aparate v treh velikostih
za formate A-0, A-1, A-2,
aparate za obrezovanje in robljenje načrtov
ter ostale finomehanične izdelke

j
TRGOVSKO PODJETJE

» MODA « CELJE

e svojimi poslovalnicami:

„VOLNA“;
„VESNA“;
„MANUFAKTUBA“,
„SOLČAVA“,
„DROGERIJA“,
„PARFUMERIJA“

nudi razno tekstilno blago, konfekcijo,
volnene izdelke — v trgovini Baby vse za
nase (najmlajše — v poslovalnici Drogerija
pa razno kozmetično in drogerijsko blago

Obiščite nas —
zadovoljni boste!

„MONTANA“ ŠENTJUR pri CELJU

rudarsko,
eksploatacijsko in
raziskovalno ter
industrijsko-predelovalno podjetje

Za cenjena naročila
se priporočamo!

Telefon: Šentjur 19

Splošno gradbeno podjetje za visoke in nizke gradnje Rogaška Slatina

z lastnim PROJEKTIVNIM BIROJEM

ter s stranskimi obrati:

Umetni kamen,
Mizarstvo,
Slikopleskarstvo,
Steklarstvo,
Elektroinstalacija in
Vodoinstalacija

Za cenjena naročila, katera izvršuje
po konkurenčnih cenah
se priporoča delovni kolektiv!

TOVARN^ ALUMINIJASTE OPREME

» ALPOS « ŠENTJUR PRI CELJU

Železniška postaja: ŠENTJUR
Pošta: Šentjur pri Celju
Telefon št. 19 h. c.
Brzjav: Alpos Šentjur

Aluminijasta oprema za gostinstvo,
trgovine, klube, šole, bolnice, letovišča
in gospodinjstva —
Aluminijasta okna, vrata in izložbe —
Varilni praški „VI-GA“ za aluminij,
baker in litine

RUDNIK LIGNITA VELENJE

Telefon: Velenje 1, 21 in 33

proizvaja:

lignit v naslednjih vrstah:
kosovec, kockovec, orehovec, zdrob
za industrijsko in široko potrošnjo

Za detaljne ponudbe naj zainteresirani obračajo na upravo rudnika, ki je v
novozgrajenem centru Velenja v Novem Velenju.

EDINI IZVOZNIK
SLOVENSKEGA HMEJLA

„Hmezad“ Žalec

ZADRUŽNO TRGOVSKO PODJETJE
ZA IZVOZ HMEJLA
Ž A L E C

Telefon: 22 in 18

Rrzojav: Hmezad Žalec

Teleprinter: 0314

CEMENTARNA TRBOVLJE

z obratom
ZIDANI MOST-TRBOVLJE

proizvaja:

visokovreden portland cement,

(apnenčevo moko,

izolit plošče dimenzije

2,5, 5 in 10 cm

Telefon: Trbovlje 80-042 h. c. in

80-032 tajništvo

»LIN«

Lesna industrija Nazarje

proizvaja:

rezan les,
stavbeno pohištvo,
zaboj« in lesno galanterijo.

Izdelava skrajno solidna! Cene brez konkurenčne!

Strojna tovarna Trbovlje

»SIT«

Telegram: Stroj Trbovlje, telefon 8-106

0

Obrnite se na komercialno službo STT Trbovlje, telefon 80-106

Zahtevajte prospekte in tehnična pojasnila!

Tovarna za projektiranje, izdelavo in montažo strojev in naprav za rudarstvo, gradbeništvo, črno in barvno metalurgijo in za ostalo industrijo.

NOVI PROIZVODI:

- dvoverižni transporterji
- granulotorji za drobljenje na določene frakcije
- udarno čeljustni drobilniki za drobljenje najbolj trdih materialov
- prevozni agregati za drobljenje
- verižni prevozni transporterji za transport najrazličnejšega materiala v skladiščih
- električna motorna motala za daljinsko vključitev in elektromagnetsko zaviranje
- graderji za uporabo v nizkih gradnjah

»METALNA«

Tovarna konstrukcij, strojnih naprav,
poljedelskih strojev in livarna

M A R I B O R

„Agroservis“

Šempeter v Savinjski dolini

izvršuje popravila vseh strojev
in naprav kmetijske in gozdarske
mehanizacije ter vulkanizira
vse vrste gum in zračnic

izdeluje :

- industrijsko opremo
- mostove
- visoke gradnje
- dvigala in transportne naprave
- hidromehansko opremo
- cevovode
- rezervoarje in cisterne
- hladilne naprave
- ladijske pokrove in opremo
- stroje za zaščito rastlin

Založniško podjetje

**Mohorjeva družba
Celje**

vas obvešča, da smo letos izdali predvsem
za šole II. stopnje primerno zemljepisno
knjigo o Afriki

Dr. Dušan Savnik: „ČRNA CELINA“
(230 strani z zemljevidi)

Za šole stalne broširana din 200.—
(na vsakih 10 knjig ena gratis)

Šolam priporočamo tudi

Dr. ing. Anton Kubelj: TEHNIKA V
VSAKDANJEM ŽIVLJENJU,
I. in II. del, vsaka po 150.— din
(na vsakih 10 knjig lena gratis)

Priporočamo Vam tudi nakup Izbranih del
F. S. Finžgarja, Ks. Meška, Frana Detele in
Ivana Preglja, kakor tudi vse ostale knjige
naše založbe.

TOVARNA USNJA SLOVENJ GRADEC

izdeluje RAZNOVRSTNO PODPLATNO RLANK in
GALANTERIJSKO USNJE ter OKVIRE
NOVEJŠA PROIZVODNJA NAŠEGA PODJETJA
SO MOTORISTIČNE IN RUDARSKÉ ČELADE ter
GUMIRANA ZIMA, katera se uporablja za
posteljne vložke, kavče, fotelje ter
raznovrstne avtomobilske in avionske sedeže

Lesnoindustrijski kombinat

„Savinja“ Celje

vam nudi po ugodnih cenah

VSE VRSTE MEHKEGA IN TRDEGA LESA,
VSE VRSTE EMBALAŽE, LESNE VOLNE IN
PLEMENITE FURNIRJE,
KAKOR TUDI LEPENKO

Za c-enjena naročila se priporoča delovni kolektiv!

I Avtobusni promet Celje

izvršuje

prevoze na rednih avtobusnih progah' s so-
dobnimi avtobusi, izletniške vožnje pa v

1

sklopu Turistične agencije
„IZLETNIK" — CELJE

Telefon :

prometni sektor 23-64

Turistična poslovalnica 28-41

ELEKTRO CELJE CELJE

dobavlja potrošnikom električno energijo po
najugodnejših pogojih'; projektira, gradi in
opravlja montaže daljnovodov, krajevnih
omrežij in transformatorskih postaj;

izvršuje pa tudi vsa v elektrotehniško stroko
spadajoča instalacijska dela!

A

TVORNICA STAKLA

» STRAŽA «

HUM NA SUTLI, ROGATEC

nudi poslovnim prijateljem vse vrste steklene embalaže

Prepričajte se o naši prvovrstni kvaliteti!

Zdravilišče Rogaška Slatina

s svojimi vreli

— D O N A T —

— S T Y R I A —

— T E M P E L —

zdravi bolezni žolča in jeter, prebavilih organov, bolezni presnovne

P I J T E

zdravilno Rogaško Slatino!

TOVARNA MERIL SLOVENJ GRADEC

izdeluje v pvojih štirih obratih:

lesna, plastična., jsteklena in kovinska
merila, logaritmična računala,
elektronske izdelke, šolski in
pisarniški pribor iz lesa in plastičnih
mas, mere vodoravnosti itd.

Zaradi odlične kvalitete izvažamo 52 o/o
svoje proizvodnje v zapadne države

G

Zahtevajte ponudbe in prospekte!

Cene konkurenčne!

Splošno gradbeno podjetje

„ZASAVJE“ TRBOVLJE

Izvršuje vsa dela
visoke in nizke gradnje

Priporoča se za cenjena naročila,
katera izvršuje solidno
in po konkurenčnih cenah!

TRGOVSKO IN PROIZVODNO PODJETJE

„Veležitar“ Celje

TRG OKTORERSKE REVOLUCIJE

odkupi in prodaja preko svojih
skladišč v Gelju, Brežicah, Trbovljah,
Smartnem ob Paki ter mlinskih obratov
v Medlogu, Šempetru, Konjicah,
Sevnici in v Zagorju

VSE VRSTE MLEVSKIH IZDELKOV

Svež kruh in pecivo dobite vedno v naših
pekarnah v Celju, Zaletu, Šoštanju, Zagorju
ob Savi, Trbovljah, Sevnici, Vojniku,
Dobrni in v Velenju.

Kvaliteta prvovrstna!

Cene konkurenčne!

Za cenjena naročila se priporoča
delovni kolektiv!

Tovarna tehtnic Celje

MARIBORSKA CESTA 1

Telefon: 21-41 in 29-27

proizvaja vse vrste tehtnic za potrebe
industrije, trgovine, transporta in
široke potrošnje

Posebno pa opozarjamo na naš novi
proizvod — namizne tehtnice za
trgovino tipa MAXIMA,
nosilnosti 10 kg, po licenci zapadno-
nemške tvrdke Bizerba

Zahtevajte prospekte
in ponudbe!

Odlike naših proizvodov so natančnost,
trajnost in sigurnost!

Za vse tehtnice dajemo
enoletno garancijo!

KOVINSKO PODJETJE

»KLINA« CELJE

VODNIKOVA ULICA 16

Telefon: h. c. 21-56, komerciala 27-00

nudi ventilacijske in klimatske naprave,

sušilnice, vlažiloe, montaže centralnih

kurjav, instalacije vodovoda

in sanitarij

Zahtevajte naše ponudbe!

TRGOVSKO PODJETJE

NA VELIKO IN NA MALO

TEHNOMERCATOR CELJE

ima na zalogi in nudi kupcem v svojih
skladiščih in prodajalnah na malo
po konkurenčnih cenah:

blago elektrotehnične jstroke, radio
aparate, televizorje in rezervne dele;
gospodinjske stroje
in ostale pripomočke;
steklo, steklene izdelke, jedilni pribor
in porcelan;
gradbeni material, barve in kemikalije.

Tovarna perila

TOPER« CELJE

Telefon št. 32-32

Izdeluje vse vrste kvalitetnih moških srajc
po najnovejših modnih kreacijah!

O

Za cenjena naročila se priporoča delovni kolektiv!

Čeme brez konkurenčne!

TOVARNA AERO CELJE

KVALITETNI AERO JASNIT KOPIRNI PAPIR

V TREH BARVAH:

R D E Č I

I N O D R I

Č R N I

V TREH VRSTAH:

N O R M A L

S P E C I A L

U L T R A R A P I D

IZDELUJE TER SE PRIPOROČA
DELOVNI KOLEKTIV TOVARNE!

Tovarna emajlirane posode Celje

SKRAJNI CAS JE, DA TUDI VI
KUPITE

S O K O V N I K

ki je za pripravljanje sokov, marmelade,
džemov, želejev, sočivnih in zeliščnih sokov

S takim načinom sočanja ohranimo sokovom
vse vitamine, mineralne snovi in sladkor.

SOKOVNIK je lepega izgleda, kvalitetno emajliran in vsestransko pripraven.

Pred uporabo SOKOVNIKA pazljivo prečitajte navodilo!